

СРД

СРД

Год. V.

ДУБРОВНИК, 31. маја 1906.
DUBROVNIK, 31. maja 1906.Бр. 2.
Br. 2.

LE DEUIL ROYALE.* * *

PAR LE CHEVALIER DE RODENSTEIN.

Ville, nation, forteresse millénaire,
 Seule stable d'entre tous les états éphémères,
 Qui après la ruine de l'empire géant
 Furent fondés entre l'Aurore et l'occident;
 Il y a cent ans tu reçus le coup de grâce mortel,
 Tu sombras impassible dans le gouffre universelle,
 Et tes fastes passèrent, tes jours d'antique gloire,
 Ne laissant au monde qu'une fugitive mémoire
 Et comme preuves des pierres sur pierres entassées
 Et le pays entier de ruines parsemés.

Ruines qui parlez, ruines vivantes et sonores,
 Ruines toujours belles, au froid soleil d'hivers,

KRALJEVSKA ŽALOST.

Grade, narode, tisućljetna tvrdo,
 Jedina stalna od svih efemernijeh država,
 Koje poslije propasti divovskog carstva!
 Osnovane bježu medu Zorom i Zapadom!
 Sto godina prode, otkad ti primi zadnji smrtni udarac
 I hladna se survu u jaz vasioni;
 I tvoja povjest minu, dani tvoje drevne slave,
 Ne ostavivši svijetu no bježeći spomen,
 A kano trag kam na kamu nagomilan
 I krajina vaskolika ruševinam posijana.

Ruševine, što zborite, što živite i odjekujete,
 Ruševine vazda lijepo na studenom zimskom suncu,

* Iako u franceskom jeziku, donosimo ovu pjesmu, jer je posvećena
 tužnomu pomenu pada republike.

Plus belles dans l'ouragant, entre foudre et tonnerre,
 Splendides au clair de lune resplendissant,
 Mais sublimes quand le soir un soleil pâissant
 Des teintes violettes la tristesse fait éclore.

Violet! deuil de rois, deuil de grandeur passée,
 Larmes d'arc-en-ciel de paillettes d'orfrangé,
 Que ne couvres-tu pas de ton linceul divin!
 Que de veines espérances, que de mordant chagrins
 Durent abreuver ceux qui, descendants de héros,
 S'enferment en maudissant dans leurs propres caveaux!
 Que dûtes-vous souffrir, fiers marins et guerriers,
 Pour négliger d'un coup vos richesses amorecelées,
 Renoncer à l'amour, l'espérance des lignées
 Et mourir sans espoir, vivants pétrifiés?

A još ljepše u oluji sred trijesa i gromova,
 Sjajne na krasnoj mjesecini,
 A divotne kad večerom na umoru sunce gasne
 I razvija nujnost ljubičastijeh šara.

Ljubičasto! Žalost kraljeva, žalost prohujalog veličanstva,
 Suze duge porubljene zlaćanijem pramovima,
 A što ti ne kriješ svojom božanskom plahtom?
 Koliko taštijeh nada i pečali kidajućijeh
 Obori se na one, koji — potomci junaka —
 Zatomljuju se proklinjući u svoje vlastite rake!
 O koliko podnijeste vi bahati mornari i bojnici,
 Kad od jednom bataliste naslagano blago svoje,
 I ljubavi se odrekoste, nade u plod srca svoga
 I kad mroste bez nade, živi skamenjeni?

USKRSNUĆE „SRDA“.

Crtica iz „Srđeve“ sadašnjosti. (Piše P. U.)

Što se odasvuda po srpskim i hrvatskim krajevima že-ljelo, to se evo prije petnaest dana obistinilo. „Srđ“ se opet pojavio i dolazi u narod da književnosti i naukom širi Slogu između Srba i Hrvata. Njemu je i prije bio isti zadatak da složnim radom prepravlja put njihovu književnomu jedinstvu. Ali teške prilike, doba borbe i bratski nemar spriječiše ga na djelu te je trebalo da on lani prestane.

Sada „Srđ“ nalazi u već postignutoj Slozi Srba i Hrvata u Monarhiji i u srodnom pokretu na slovenskom Jugu prilike mnogo povoljnije njegovoj misli vodilji.

Kad uzvišeni ideal pjesnika Gundulića o plemenima na slovenskom Jugu nama svima lebdi pred očima, kada se naučnjaci, književnici i umjetnici južnih plemena bratime na sjevernom kraju Balkana, kad u Hrvatskoj Sloga slavi pobjedu na biralištu, pravo je da se Srbi i Hrvati uhvate u Srđevu kolo, da i „Srđ“ sa obala Jadrana bude glas Sloge, glas Dubrovnika, odjek Gundulićeve pjesme.

Namjera Srđevih pokretača, povjerena njegovu uredniku, ispoljava se već u prvom broju „Srđa“ a samo složan odaziv sa svih srpskih i hrvatskih krajeva može pomlađenim životom ovoga lista stvoriti snažnu polugu bratske Sloge.

Doba, koje su pokretači izabrali za ponovno izlazanje „Srđa“, dava Slozi uzvišeno značenje. Majske dana ove godine vrši se stota obljetnica otkada je franački mač umorio u Dubrovniku našu stoljetnu **Libertas**,* koja je kroz malo ne dvanaest vijekova podizala neumrlu slavu republici i radala hi-

* Ova riječ, t. j. Sloboda, bješe upisana na jednome od grbova dubrovačke republike.

ljade Velikana u svakoj struci i u svakom staležu, od vlastele, učenjaka i književnika do pomoraca, radnika i seljaka, od trgovaca do obrtnika, od ponosnih vladika do prostih domaćica. Obljetnica se vršila od 25. do 28. maja. Za pomen ovih Velikana „Srđ“ je uprav ovoga mjeseca započeo svoj ponovljeni rad. Ovomu pomenu posvećeni su „Dubrovački Spomenici“ koje sada donosi „Srđ“. Srbi i Hrvati učestvuju u ovom tužnom pomenu hvatajući se u Srdevo kolo, kad su proslavili pobedu u Hrvatskoj, te ih pri pomenu zajednički osjećaj veže u zajedničku Slogu.

Da Bog da svak upamlio da, što je Sloga, to je Otadžbina!

Bože daj da „Srđeva“ namjera postigne svoju plemenitu svrhu!

AFORIZMI.

A. I.

Sva snaga i nemoć demokracije oslaća se na vjeru u ideal.

Mommsen. Rimska Povjest.

Ustav, kao stvar po srijedi između monarhije i republike, nije ništa drugo nego golema puka laž i ima historičko pravo samo kao *prelazna ustanova i politička škola za narode*.

Hartmann. Philosophie des Unbewussten.

Zulumom vladarevijem država se ne dovede svojoj propasti bliže, nego što republika *nehajanjem za opće dobro*.

Montesquieu. Grandeur des Sosains. etc.

Pustimo da se ludovi prepiru, koji je najbolji ustav: gdje najbolje vladaju! tu je najbolji ustav.

Pope.

LOTOS * * * * *

DRAGUTIN M. DOMJANIĆ (Zagreb).

Bilo je nekad. Gdje mramorne stube
silaze b'jеле sa obale cvjetne
k valima malim, što pričaju šaptom
budeći snove u ponoći ljetne,
tornjići vitki kô kamene čipke
s hramova sjaju. Sa puste terase
kližu se sjene kao crne zmije
svetih sa dveri, gdje se zublje gase;
krvavi žar im na povorku pao,
stupaju cestom usred mjesecine,
koja se spušta vrh široke r'jekе
srebrno, tiho s daleke modrine.

Djevojku nose, rajahovo zlato,
najljepši cv'jet što j' u Indiji cvjetô :
da ne zna narod, da ne gine ludo,
nose je tajno u valovlje sveto.

Plahi su vali zašutili mahom,
čudom su se zvijezde zagledale ;
sutra je narod uz obale stao,
lotosov cv'jet se njihao niz vale.

Sjela je k oknu i snatri u sutor
kraljevna moja i s posm'jehom sluša :
„Pitaste, gospo, kada niče pjesma ?
„Vjerujte, samo kad umire duša !“

NIKO KÔ MARANDA NA RUDI. ŽIVKO.

Otišla bila u *staliju* (službu) u grad, pa su je i zvali obično *grajka* ili *Kovara*, ali joj je bilo ime Mare, a žene bi mužatice obično rekle *Maranda*.

Ostala je za rana sirota, prava sirota bez oca i matere, pa zlo po nju, privrježila je nekakva Slanjka, rodica joj po materi.

Džive Slanjka imala je nešto tovjernice u Lončarici² i tu ti je Maranda postala prava zvijerk³.

Bila je ljepašna, baš kao usirena, a na glavici joj zvrkovi, pa nećeš da oko nje oblijeću *zviceri*⁴ i *lerici*.

I naši su se tamo voštili (gostili), a Maranda se vrckala, kaonuti gradsko dijete.

Jednom će joj stara Puhjerača, kad je zvjerkala s nekakvijem Dalmatinom crevljarom, te je naherio kapicu i zapreo voskom brčiće:

— Sinko, bolje da si slijepa nego lijepa!

I malo ti po malo Maranda postala djevojčica sokolica, nikoga se ne bojala... Kažu da bi se i navoštila, a neka je bila mlada i onako prikladna.

Prikričila bi joj Dživa, da bude skladna, ali rekao bih, da se Maranda bila rodila po zlu zvijezdu, pa je izjela panatu⁵ i u rodice, a, kad nije bila za tovjerne, onda ti se osmucala s nekakvijem baćom,⁶ čini mi se u Kranjsku.

Ali, eto ti je nakon godište dana u grad, kao da nije njezin posao, biva ni luka jela, ni lukom vonjala.

¹ Pusto ostrvo kod Dubrovnika.

² Ulica u Dubrovniku.

³ Koketa u ljubakanju. ⁴ Okretan lero. ⁵ izgubila s lužbu. ⁶ vojnikom.

Privriježila je iznova na put božji rodica, ali je jezična i oblaporna i treći će joj dan Dživa:

— Ti si, Mare, *gulogača* (oblaporna), a *gulozna* ženska učiniće svako zlo.

Vrag joj nije dao mira, vazda je u prnjieu, prilivoda za nikakva posla.

I vratila se u naše selo — za pokoru grijeha.

Reče stara Gosparuša ispred Đurđeve crkve.

— Što ćeš, moja Ane, to ti je: pasi goro, poj vodo.
Namignuće Mare Barova.

Svak je živ u selu radio od zraka do mraka, a samo su pustopašice živjeli Niko Ivanov i Grajka ili Kovara. — Išli su na Maltu, na svetu Mavru, u Drač i drugovdje. Mizerija, Niko Ivov, Nikić, Hrpan, Budur, Zveko, pa su ti nešto znali, što drugi nijesu znali.

Mizerina se trabakula zvala *Sokolica* i tako je dobro jedrila, te se *patrun* (gospodar lade) nije bojao gusara ni *penice* (carske lade). Bio je sretan u *kontrobantu* (kriomčarenju), ali nije umio. Za Turčiju (tako su zvali Hercegovinu i Bosnu) vodili su sô, kafu i štogod drugo.

Zapušila bi ih *penica*, ali bi se oni lijepo iskopreali, da pače su jednom, kako se priča, i pucali na penicu i kraljeve ljude. Što bilo, da bilo, u preturi je rekao Ivo Damjanov:

— Gosparu, dignite nam trabakule, pa ćemo biti mirni. I tako je i bilo.

Trabakule su se raspale posred Gruža, a Mizerija i družina usmreivali po selu kako prebijeni kučki.

Kovara je bila napast u našemu selu, a te napasti nigda nije bilo u našijem stranama.

A kako ne ćeš?

Nikić bi se opio, pa kad bi ga Kička (žena mu) psovala, on bi zapjevao:

— „Ćiribi, bili — mala! buk lik“!

Kazivali su da je onaj refren naučio na Senjskoj Rijeci — i još nešto grubo o njemu... Dapače mu je brat Šokar pred svijetom vikao:

— Krmče, vazda si tutmatrak! (Pjan do zla boga). Stjepićeu (Šokaru) je bilo žao, pa se vazda kordekaao (svađao) s bra-

tom Nikom, da se skiće s trabakulom, a da je njemu pala na vrat sva baština i koze.

Imao je Šokar do sto koza, a zubača (žena mu Mare) trgovala je s robom (duhanom), s njome bi se otisla u trgovinu i Klara Vukova.

Šokar bi i Nikić, kažu zli jezici, pozlatili u zlatnoj pjeni petice, pa su lijepo isle u Turčiju za volove, koje bi oni ukrcali za školj.

I Niko fratar istukao bi dobre robe za Malu braću i za druge gospare u gradu.

Sve nam je to namamilo u selo žbire i soldate, te bi Baldo Betin zapasao durlindanu, prekrio se soldačkom kabanicom, a za klobuk okrugli zatukao grančieu busa (šimširovine) i tako bi hodio kao delija od kuće do kuće. Vojnici bi pjevali nekakvu pjesmu, kao staru grčku peanu:

Oj, pilona, pilala!
Oj, pilona, pilala!

A ko zna, što je to značilo!.. Bilo je u selu dosta žbira i koji soldat, ali je *avan* (makina za duhan) radio, križala se roba i dan i noć, osobito u spili ispod Krsta na Radevači (mjesto u selu). Kovara bi se k večeru vokala sa žbirima po *vali* (pristaniste), ispod sela, pa bi pjevali i teferičili u *barci* ispod Osmoliša ili ispod Handrake (mjesto u selu). Dapače, *kapo* joj je od žbira darovao, neki Ivo iz Vrljike, *pastorelu* s *pamelicom* (klobučićem), te se gizdala i nosila je kao gospoda.

Domaćini su vrkali na te izvanjštine, ali je valjalo mučati radi kraljevijeh ljudi.

Ona ti se raholila po onoj staroj: — Čim se koza dići, tim se ovea stidi.

Zvao je i dum Kuzma, ali mu Maranda odvratila:

— O čemu govorite, jadan gosparu, ja sam vjerena, doći će nam brzo *karte* iz Vrljike!

Jednom ti uoči subote Ivo Damjanov ličio u grad, barka se imala zavesti ispod sela, i govorilo se, da će Kovara s *kapom* po zlato u Nika zlatara.

I otišli su izvan zora niz progon i barka se nakrcala kao šipak gornjoseljanâ, a od našijeh je malo bilo.

U N I V E R Z I T E T S C K A
B I B L I O T E K A

Iščekivali su se ispod Kule (mjesto u selu), te su gorjele zublje, a Ivo je imao mrnarski zeleni *ferđ*, a na glavi mu crni ovošteni klobuk, što je donio s Lopuda. Onda se plaćalo brodarine dva karantana; ko nije imao, valjalo je da dade Ivu deset jaja ili sirac sira.

Barka se povratila, a Kovara ostala s *kapom* u gradu...

I Ivo ti je zajedrio negdje put Dalmacije, a Kovara se pristrla uz nekakva šaveca iz Kranjske, meštra Mata.

Ova će ti obegleisati oko njega, da će živjeti kao bubreg u loju, samo da bi došao u naše selo.

I meštar se Mato lako odlučio, jer nije imao mnogo prtljage, nego velike i male nožice, utiju s ručicom i bez ručice, dva-tri naprska, malo iglica — i ono na sebi žlje i gore, a samo je imao tašket na glavi i štapić u ruci.

Poručiće Kovara u selo, da bi došla u Gruž barka na četiri vesla, jer će pod selo jedan gosparun (gospodin).

I ovoga puta Baro Lokarda došao glacavom u Gruž, da dovede pod selo toga bogatuna.

Stavio je na barku i novo jedro, a imalo se voziti s puoca, kao kad se vozi biskupa za krizmu.

Sve su bili po izbor vozači, u košuljama od bijelogog postava: opasali se crvenijem carigradskijem pasovima s kitama niz bok.

Još je prosto na krmu ubrus od zagrtanja s kericama, što bi ga njegova Marija stavila, kad bi otišla na maticu, da se sredi.

Ukrcali su se u Gružu na batali. Nešto Baru zaštuklo, pa će Kovari.

— A roba toga gospara?

— Lokardo, neka te ne čuje!

— Bauli dolaze poslije, iza gosparuna!

I zavezli su se, ugnuli se po veslima, bolje no da voze gospara Pašu.

Na to će meštar Mato:

— Dobri dečki, fini dečki!

Pa izvadi iz špaga četiri cigara od kabane i dade Baru, a da zapali s njegova kabana.

— Fala Vam, gosparu, na stimanci! (poštovanju).

Badur ti ubije dva-tri dima, pa će odvaliti kiridžijski:

— U Hajkune, duveglijia Mijo, Tutum puši, a jedu ga uši! —

Na to će Baro:

— Vazda u divljaluku, ostavi to, Bado, boba ti ispred skladne čeljadi!

Bila je donja brzica, pa teška vožnja, ne će razapeti jedro.

U to se nahumorilo nebo i kiša će ti zaliti kao iz kabla, svaka kaplja kao grbiješ. A što će sada?

— Bježimo u spilu ispod Orašca, bježimo!

Bez oduška zavezoše kako treba dva-tri puta i utjeraše barku, a ne skidoše jedro ni arbuo.

Kiša je romnjala u more, a oni će da užinaju kruha i crnelja (ribe), pa ne gledaju kako je more oplimalo, arbuo upro gori u spilu i podušila se dobro barka; još dva prsta, pa će se naliti, a oni ne mogu nego u more ispod stijenâ...

— Ajme meni, izgubili smo se! zaviče Baro, a družina skoči, da izvadi *arbuo*, ali ko će ga izvaditi?

Eto nalilo po barke....

Izgubili se, pa će da se svlače i da se spase kako ko bolje zna i može. U zabuni će Maranda:

— Eto Vam bradve, ljudi, posijecite arbuo!

Badur ne bio lijen, udario snažno desetak puta i pao arbuo s jedrom, a podušena barka odskočila izvan mora, uz to se razvedrilo, te će se zavesti iz spile.

Meštar će Mato:

— Ti filozof, Maranda!

— Zahvalimo prvo Bogu, pa Marandi, a da nije nje bilo, svi se eto utopili!

Reče Baro i zabugari:

„U česara sveta diva

Rumen-ruža Oliva...“

— Moli, Baro, moli svetu Olivu! Poganin je otac bacio u more, pa je po čudu more iznijelo na kraj. — Mihoč osiječe i počne pripovijedati s pet na devet istoriju svete Olive: kako joj je otac osjekao ruke i kako su joj po milosti božjoj uzrasle. Ona je vjerovala u Boga i vjera je spasila...

Na to prihvati Bado:

— Nije je spasilo drvo od barke, nego vjera svete Marte!

— Tucinjo, to nije iz Olive nego pripovijest iz Malte, one jadne pepeljužnice! . . .

A Kovara:

— Ovaj vam je gospodar mudar, zna knjigu, on je sve *prolego!* (prošao).

— Zaimaću mu svetoga Barlama, Olivu, Sunčanici i Gverina Meskina . . . Znam ti ih više na prste. Baro se od ponosa zakašljao, a njemu će meštar Mato:

— Dobro je Guliver u Lilipućanima, gospodar Robinzon i Petrica Kerenpuh, ej Kerenpuh!

— A da ste *legali* storiju od Nasradina i njegova sina . . .

Na to se meštar Mato nasmijao i zazviždao nešto produljeno, biva da on zna i dulju filozofiju od Kakasena — i još drugo . . .

— Jesam li ti rekla, Lokardo, da ne valja se miješati s gospadima, koji su došli iz svijeta . . . Ti ne znaš ni pômisse! . . .

— Eno, Bogu hvala, Spasove crkve, na pogled smo našega sela! — Sveti Spase, spasi duše naše!

Prekrsti se Baro, a i družina, samo se onaj Kranjac nije prekrstio, na što se omulio parun Baro.

Meštar Mato zapita ljubežljivo Marandu:

— Otkle počimljje naš *grunt*?

— To jest naše baštine! Počimljje naše imanje s kraj sela do nakraj sela, dokle god možeš okom sagledati: Od Smokova vijenca do Mrčevca! (mjesta u selu).

Ovo reče Maranda šapatom.

— A kad ćemo, moje milo, to obraditi i izorati?

— Kad dođe svak po svoje, to je brže okopano i obrađeno.

Pristavi Badur i omjeri od glave do dno peta onoga meštra Kranjea.

U to eto ih prama Lovorici (mjesto u selu). Isti dobro odahne i zaliči, po običaju, kao da neko dolazi iz Brzilja, da se nosi roba:

— Hote na more!

Tako odvali tri puta.

Oni pred *baraku* i uvalili sidro u *valu*, a mimo lazinu trholi dvaestak čeljadi, da svak uhvati po bremičak uz *krivu*

ulicu. Primi čelo Lila i tako se iskrcala prva Kovara, pa meštar Mato.

Ona doda ljubu sinu Pera Vrcka, ubručić na prekrst a ostalijem će:

— Biće sutra, *bauli* dolaze iza gosparuna!

Na Jazu su počinuli prama gosparevoj korti, a gospar se Paše šeta ispred svete Ane i dode, da vidi ko dolazi iz grada.

Ukaže Baro Košić:

— Ovo je, gosparu Paše, iz grada za *kortu* (plemički dom).

— Dobro, moj Baro, odnesi i predaj Majkovei.

Turne mu pô cvancike u ruku, a uz to pogleda kao nehotice na Kovaru.

— A otkle nam taj novi musafer?

— Gosparu Paše, rude su mu od zlata, a mogô bi rijet i misu, svršio je epistolu, sve Vam zna, kaonuti čeljade od svijeta . . .

Reče i štukne gospara u ruku, po kmetskomu običaju.

Okrene se gospar Paše i reče Dum Đuru:

— Prostite, kažite mi gdje ste ostali.

A Ferić:

„Hos ego, femellasque ejusdem gentis in orbem
Ducere mox choreas vidi, quos horrida setis
Pectora coniectos ac brachia, ni pede capris
Vidissem absimiles, nec bina assurgere fronti
Cornua, pro Faunis agrestibus, ac Satyriscis
Accepsem facie: tantum instar in ortibus horum est.“¹

Još su tu stali meštar Mato i ostali, ali je gospar gledao dum Đura i slušao što mu štije iz odeblje knjige, kao da nije tu tijeh čoba (čoban). Kranjac se pokloni duboko, a neka ga niko ne gleda.

— Servus, domine *span!*

Tako su ti krenuli mimo *jaz*, ni kisjeli ni visjeli, pa počinuli ispod dubrave, a čeljad povirivala ko je taj novi musafer došao u naše selo, premda je bilo žbirâ i soldata, s kôca i s konopca.

¹ Periegesis orae Rhacusanae etc. auctore Georgio Ferrich. — LXVIII.

U selu je bila samo jedna kućica na Kuli, gdje je mogao pristati meštar Mato, pa ga povedu u Gruja, da štogod večera i da se sutra nastani.

Gruju ga lijepo preporuči Maranda, da će mu sašiti promjenu, e bi je kroz prsten pronio. Grujo je znao i na pô riječi, pa je eto sutradan meštar bio namješten u Simovoju kućici i skrojio je Gruju gaće od *durenta* na *parapet* (rasporak), a Kovara je šila.

Uputila se radnja, pa se po selu govorilo, da meštar Mato zna knjigu i zamolili ga, da uči djecu *santa Kroče* (početnicu). Tako se skupilo desetero djece, a između njih Gubo Vrekov, koji mu je u ubručiću na prekrst donio svu staliju. Dobavio je Kranjac i velikoga kučka šara, te bi tû ležao, on bi šio, a djeca bi skupa: *in nomene pati e filio e spirito santi amen* — a be če de . . .

Svi nešto uporavili, a Gubo nikako ne mogao, pa se Kovara na nj drečila, da je tupoglav.

Došli bi soldati i žbiri u večer, pa bi rastjerali djecu doma, a samo bi ostao Gubo, te bi jahao na kućku i soldati bi mu pjevali:

„Oj, pilona pilala . . .“

Stoga su Miha Guba starija čeljad vazda zvala *pilona*, a to je baš taj razlog.

Katkada bi i gospas Paše došao na skulu, da vidi dječicu i kako se podnaša novi meštar.

To ti je bila prva škola u našemu selu, a bojim se . . . Počela štiti iz *ofičica* (molitvenika) i Kovara, a gospas se arajdavao, da je tako spametna.

Majkovka bi štogod donijela jadnoj čeljadi, a to bi zapovidio gospas Paše, koji je bio boleća srca, kaonuti dobar pučanin.

A što se još šuškalo u Nika Metkova u krčmi?

Da meštar Mato, taj bogatun, još nije platio tri evancike brodarine Baru Lokardi i Baro je govorio o njemu i o Kovari, što pas ne bi u mlijeku polabao.

Rekla je jednom Baru Maranda:

— Platiće ti, kad promijeni dupiju od Španje!“

И та се дупија није никда промјенила, а нека је прошло пет мјесеца откад је у селу.

Nапокон су дошле три велике еванцике, а дао им, каže се, госпар Паše... То су рекле рабе и господији Lukri, која је била од племенитога колјена и није јој било пристојно, да чешће госпар Паše иде на посјед на Kulu. Nikako Gubo није могао да упорави ону пусте nauke, дапаће се није зnao приkrstiti ni kršćanski, a kamo li latinski.

Djeca су му се rugала и Mića je ovako čakao:

A be če —
Muhe breče,
U lonac hoće,
U kačnuo ne če.

Nastavio bi Pero Damov:

„Očinaš, navrljaš, navrljesi, на nebeshi, uzmi ralo preko kuće, није ralo neg motika — amen“.

Valjalo је Guba бити *mušjelom* (žilom), да би му се отворила pamet, па би га uhvatио meštar i stavio на konja, biva Mići na ramena, a Pero bi Damov pucao *mušjelom*. I Šaro bi se pomamio на то pucanje, па би почео strašno lajati i zavijati.

Kad bi tu bili soldati, ugrabili би jadnoga pilonu i odveli bi га oplakana starому Prašini. Lučka bi (žena Perova) dala soldatima po krišku mrsna.

— Valja ga dignuti из te враџије skule, gdje dijete uči grubeštine i senčaje (umire) od straha...

Lučka je prva digла svoga Miha, koji је vazda остao pilona и није se naučio ni pod starost, да се prekrsti.

Tako је мало по мало, prije godine дана, nestalo skule на Kuli. Meštar је Mato само kroјio promjene, а Kovara mu pomagala.

Gospodar bi Paše ištom дошао k večeru, да се porazgovori. Još bi kогод на užину, te bi donijeli komад pračevine, struku kobasicе, a Pero Mihov jedнога gruja i jastoga. Tu se teferičilo i pjevalo katkada do zore, па су neke domaćice klele grajku, koja је свему tomu kalašluku kriva.

Dapaћe, Vica Perova, Marija Župka, Kata Kulesterova otišле су, да се srede i sve su дум Kuzmi pripovidjеле по duši, kao da ћe umrijeti.

Dum Kuzma zaburmuta i zakašlje se polagano.

— To valja dati na *kaznaca* . . . za to će misliti teklići . . .
Podite u miru božjemu.

I stvar se kao ušutkala, jer po srijedi gospas Paše.

Gospođa je Lukre bila nešto zabrinuta, ali nije rekla gosparu ni crne ni bijele, jer su vladike spametne u svakomu poslu.

Uoči Spasova dne eto ti rabe Lukrine na Kulu i upravo će u kućicu. Na glavi joj češćela (košić) puna robe, a preko ruke košić na brodac.

Ne reče ni *faljen Jezus*, nego će ovako:

— Ovo je poslala gospođa Lukre, jer zna da u vas dohodi na posjed gospas Paše, pa je naučan, da mu doma bude sve čišćalno, oprano i u redu.

Izvadi ti bijele ponjave od korama, dva ubrusa, dvije navlake i sve što je potreba za postelju, onda iz košića nož i vilice od srebra, taljerice i sve drugo, što služi za trpezu. To stavi ondje na *skrinju* (sanduk) i podje dostojanstveno, a nikomu ni zbogom.

O tomu se govorilo vas dan na Spasov dan, a to je obazao i dum Kuzma, jer je tu bilo i druge čeljadi, te su čuli i vidjeli.

Domaćini su bili ogorčeni i radi Kovare i radi Kranjca, te je Šokar pripovijedao zlo i naopako o Nikiću: on se nije stadio kazati da mu Kička kuha troskota i da ga pije nasred sreća i da ne smije u usta slana, no da se hrani ludom pastom, tankom kao slamica. Pije iz druge bokare, a vidi se zlo i na meštru Matu, te, ako krije koza, ne krije rog . . .

— Uru-ruga, susrela ga tuga! Govorile su žene, a kaznac bi Marin Marinov dodao.

— Valjaće im zakopečiti vratom . . .

Nije kazao komu, jer kaznac je postavljen, da pravedno vrši u selu pravdu.

Bilo je žbirâ po selu na pasja priskakala, te su bili privjiježeni u kućici na Kuli, jer im drugi ne bi dao ni soli, a bi soldatima. Soldati su nosili, čini mi se, uske gaće na vîle i bili su sve dobra čeljad, s toga im je svak davao mrsna i druge hrane. Žbiri su usmrcivali, a bili su, kako sam kazao, i s kôoca i s konopeca . . .

Govorilo se po selu da drži ruku sa žbirima i Kovara i Kranjac, pa ih je i to ozloglasilo, jer čeljad, koja premeću s robom, nijesu ih mogli ni čuti ni vidjeti, a prevršilo je ovo svaku mjeru: Dva hera donijela pod avan Niku Macali tri-četiri harara (vreće) duhana, pa ih zapušila niz put žbirarija s dva soldata. I zakovrčili ih ispred Petrovijeh vrata, pa će jedan hero baciti vreću preko grade u pretkuće Pera Mihova i pobegnuće niz vrt stramputice. Tad će žbiri:

— Ovo je tvoja roba, nosi pred nama!

Pero ti udre u ašanje i u okašanje, pa će za grlo žbir njega, a on žbira. Tu je nastala huka i talabuka, o dlaci, da nije pala krv. I žbir je popustio, jer ga svjetovao soldat, da je pametnije i poštenije u ovomu poslu popustiti.

Čeljad su bila na matici — nedjelja. Samo je tu bila starića Mare Lučina, te zajaukala od jada i užasa, od teške strahе onaj čas oslijepila...

— Kriv je Kranjac — i niko drugi — pod kamenje s ugur-suzom — špijunom.

Uoči pondjenika iza Prtuše dojedrila Marija puna soli, šama (vina) i druge milosti božje, pa je svak iskrecao i nosio u Mećala, uz Sjekiricu, Kopićevac (gore u selu), ko bolje mogao. Sve se sakrilo po spilama, a osobito u Viline kuće.

Sutra dan eto ti *penice* pod selo, pa će da puca, a Šokar, Nikić, Badur i još nekoliko ih, da odgovaraju iz pušaka s Krsta... Uz to nestalo ispod Mećalâ, niže Mrčevca, dva žbira, a nekoliko ih se skrilo... Seljani su govorili: ujio vuk konja!

Ali nije tako bilo, valjalo je platiti pred pravdom...

I svemu je bila kriva Kovara, a Kranjca nestalo, kao da je propao u pasju jamu... Nestalo ga i nestalo, pa niko i ne pitao za nj.

Samo je Niko Makula vazda pripovijedao da ga je meštar Mato naučio zamrčiti ime.

Sad Kovara nije znala što će od svoje duše, jer je svak hukao na nju, a dum Kuzma poručio, ako se ne ispovidi i skrušeno ne pokaje, da će joj staviti jezik u štipalicu, a moriću na vrat, to kad bude misa od sakramenta...

Kad god bi još kogod obegleisao oko Vičine, ali bi ih djeca zatirila, pa su jednom hudobe pjevali ovu pjesmicu:

„Gospar Paše rano uranio,
U Vičini (mjesto u selu) gaće ostavio,
Pitala ga gospa Cice:
Gdje je Paše, tvoje lice!“

Počela se Kovara ljutiti, naopako po nju, a djeca bi začestala :

Marandora — prknjadura !
Kec, kee !

Nije se moglo više, i kaznac pozvao tekliće i svu braću domaćine, da se odluči što se ima raditi s Kovarom — onom prknjadrom. Zbor je bio pred crkvom svetoga Đurda uoči Rusalja.

Ovako počne kaznac Marin Marinov : — Veliko se zlo oglasilo u našemu selu, a mi nijesmo naučni, da nam gubava ovca gubavi sve stado, pa eto, braćo, odlučite što ćemo s prokletom Marandom, nesretnom grajkom, koja je sebi ocrnila obraz, a više valja obraz, nego vas svijet, sve za obraz, a obraz za ništa !

Nije mogao dalje, no će braća u jedan glas :

— Na trupinu, na trupinu !

A ženske iz daljega :

— Na karu s morom, s izjednicom ! Krv nam je popila ! Zazvoniše u zvono, te priklenuše tri puta, kao da klecaju mrtvomu za dušu.

Eto ti dovedoše teklići Kovaru, vezanjeh ruku s naopaka, onako bosu, u skutićima i raščešljanijeh kosmura niz pleći... Blijeda je, da bi je ubo iglicom, ne bi joj iz obraza kap krvi. Ne plače, no gleda ukočeno na domaćine.

Kaznac : — Ti si pogazila obraz, pa neka te, na izgled našega naraštaja, dostigne kazna na ovomu svijetu, a na drugomu čeka vječni sud, koji će suditi nami i tebi, kako je ko zadjelovao !

Svi u jedan glas :

— Amen !

Tad teklić odriješi svežanj žitkijeh pruta od ljeprike i doda svakomu bratu po jedan.

I položiše Kovaru na dubovu trupinu.

Prvi udari kaznac :

— Ovako se kazni sramota !

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

Svaki će domaćin po redu, po tri puta izasobice — i onda je odvukoše tri stare žene u potrijemak.

I tako svršio sud braće Svetoga Đurđa na izgled mladega koljena, po onoj narodnoj, kako reče Baro Lokarda :

Druga ti ogledalo !

Na matici su okajali svoj grijeh ostali jarani, biva preko mise klečali s moricom o vratu, Nikiću je bila pak morica, a jezik u štipalici . . .

Gospar je Paše prije toga otisao u grad, a iz grada u Jakin, te se povratio u naše selo, kad se zaboravilo . . .

Nije se zaboravilo, nego se govorilo i nije se više ponovilo . . .

*

A što se dogodilo od Marande ?

Iskrcali je na pustu Rudu, da bi тамо vršila pokoru i čuvala Šokaru stoku. Na Rudi nema žive duše !

I tako prošlo desetak dana, pa će se zaboljeti u srcu i u duši Baro i dozvaće Badura i ostalu družinu, te su je dovezli iz Gruža s onijem gosparunom :

— Hajmo na Rudu, da vidimo je li živa ona tuga i nevolja !

I zavezoše se u cik zore.

Oni tamo, a u *orsanu* (ribarnici) ni u okolo nigdje Marande. Zovu, nigdje glasa. Badur će :

— Utopila se nesretnica !

Tako će oko otoka, da razgledaju, kad na žaliću¹ sa zapadne strane, dvije bačvice i dva sanduka.

Oni bliže, a tu malo podalje spava kao pečena Maranda . . . Najela se *galetā* (dvopeka) i napila do mile volje šama, pa zaspala.

Razbila se grčka trihandera (lađa), pa doplutale dvije bačvice pune vina i dva sanduka kruha . . .

Baro se prekrstio i s lijevom i s desnom, pa će zaupiti :

— „Niko kô Maranda na Rudi !“

¹ I sad se još zove taj žalić djevojčin porat (luka).

U JESENI.

S. PERIŠIĆ.

Kroz tiho granje rodnih mi jablana
Kô nujna glazba hladni vjetar puše ;
Nad pustim krajem jato kruži vranâ,
Kô teške misli oko moje duše ...

Po goram skliske, osamljene st'jene,
Pastira pjesan tud' se ne razl'ježe ;
Tek vali r'jeke b'jesno jošte pjene
I s njome bučno niz gudure bježe.

Po poljim stabla golo kažu granje,
A vjetar evileć' žuto lišće vije,
Kô zadah zlobe moje mlade sanje,
Dok srce jošte u grudim' ih grijie.

Za golim goram' žarko sunee tone,
I prije žarom neba ovijeno
Zastrto maglom sad nečujno klone,
Da nojca ljubi njeg'vo lice sneno.

I srce moje usred čuvstva žarka
Sunce je bilo, što ljubavlju s'jaše,
Dok ledna njega ne nauči varka
Da sve to tekar sladar sanak b'jaše

POMPEJSKI GRAFITI.

WALTER BARON LJUBIBRATIĆ.

Pompeji, slavni nekoć grad Kampanije, porušen i uništen 79. godine poslije Krista, najvažniji je spomenik za tačno spoznavanje i shvatanje rimskoga života. Spomenici, javne i privatne zgrade, te za više stotina godina zakopane ležahu pod debelom naslagom pepela, lave i zemlje, govore nam danas jasnije i rječitije nego svi povjesničari i pjesnici, o slavnoj prošlosti onoga Rima, koji, dospjevši do vrhunca svoje moći, raspade se, propade. Ali nijesu samo ovi spomenici, da nam pri povijedaju o rimskom životu u Pompejima; imamo još drugih svjedoka, a to su oni nespretni, surovi, često puta jedva čitljivi natpisi po zidovima koliko javnih, koliko privatnih zgrada, te se još danas mogu vidjeti. Među njima ima mudrih izreka, stihova, satiričnih izraza, riječi punih ljubavi, a i mržnje, pozdrava, prijetnja, poklika radosti i tuge. Svi ovi natpisi, koji odolješe zubu vremena, imaju u toliko vrijednosti, jer su izlijevi srca, izrazi misli i osjećaja onih, te su ih pisali. Te urezane natpise zovemo *grafiti*. Njihov broj iznosi nešto preko tri tisuće, a raste revnim iskopavanjem grada. Amo spadaju i natpisi ispisani kredom ili ugljenom, od kojih nam se sačuvao samo neznatan broj. S prva se davala malena važnost ovim natpisima, tek kasnije našlo se učenjaka, koji su razumno stali ove natpise sakupljati i u osobite zbornike izdavati na svijet. Između njih osobito se u tom pogledu odlikovaše Woswordt, Avellino, Garucci, Mommsen, Zangemeister i napokon višegodišnji upravitelj pompejskih iskopina Fiorelli. S osobitim obzirom na njihov sadržaj, mi ćemo samo neke navesti, jer svi nijesu za javnost.

Osobito su interesantni oni *grafiti*, te se odnose na prepirke i borbe Pompejanaca sa stanovnicima susjednog grada Nocere, godine 59. poslije Hr. Jedan takav *grafit* želi stanovnicima Nocere svaku nesreću:

Nucerinis infelia,

dočim drugi opet želi svaku sreću Noceranima i stanovnicima Puteola, a vješala Pompejancima i njihovim saveznicima, stanovnicima Iskije:

Puteolenis feliciter, omnibus Nucherinis felicia,
et uncum Pompeianis et Pitecanis.

Sudeći po jednom drugom *graffitu* možemo ustanoviti, da se ove borbe svršiše potpunim porazom Noceranaca, a pobjedom Pompejanaca.

Kako iz već navedenih primjera izbjiga, ovi se i slični *grafiti* odnose na prizore i događaje iz svagdašnjega života. — Opazićemo odmah, da niži sloj pučanstva, o kojem bismo mi rada imati potanjih obavijesti, bijaše uprav onaj, koji je najmanje kaljao zidove. Obično bijahu besposlice, nadobudni mladići, gizdelini, koji po zidovima pisahu, što im baš onaj čas dolazilo na pamet, kako to neko duhovito označi u distihu:

Admiror, paries, te non cecidisse ruina,
Cum tot scriptorum taedia sustineas.¹

Kao što i danas, i tada bijaše običaj, da mnogi pisahu svoje ime po zidovima, obično s dodatkom *hic* (ovdje) ili *hic fuit* (ovdje je bio). Mnogi opet upotrebljavahu zidove privatnih kuća ili javnih zgrada da pozdrave svoje prijatelje:

Aemilius Fortunato fratri salutem.²

Nego svi pozdravi ne bijahu jednako prijateljski i srdačni. Da navedemo samo jedan primjer. Neki Samij želi svome drugu i prijatelju Korneliju da se objesi.³ Drugi opet na način veoma komičan izrazuje svoju bol, što mu je prijatelj umro: Piro po-

¹ Čudim se zide, da se nijesi srušio, podnoseći toliko dosade od pisaca.

² Emilije pozdravlja brata Fortunata (Srećka).

³ Samius Cornelio suspendere. —

zdravlja druga Kija: žao mi je, što sam čuo, da si umro, s toga idi s Bogom.¹

Ljubav pružaše najviše prilike čestitim gradanima Pompeja, da pokažu svoj pjesnički polet. Nego više puta bijahu hude sreće, jer ne mogoše da sastave nego jedan ili najviše dva stihia. Tada bi naprsto prisvajali stihove ovoga ili onoga pjesnika, a ne rijetko spajali prozu sa stihovima proti svim zakonima poetike. U tako više ili manje šepavim stihovima obično veličahu moć i silu ljubavi:

Quisquis amat valeat, pereat, pereat qui nescit amare.
Bis tanto pereat, quisquis amare vetat.²

Ovaj distih valja da je Pompejanima vanredno bio mio, kad ga nalazimo napisana četiri ili pet puta.

Neki Pompejanac htjede da pravi šalu i pokaže svoju duhovitost, te napisa ispod spomenutog distiha:

Quisquis amat calidis non debet fortibus uti,
Nam nemo flamas ustus amare potest.³

Drugi opet napisa: Niko nije uglađen, ako nije ljubio žene.⁴ — A neki opet: Ako ko misli da mi zavede djevojku, toga neka u pustoj gori muči ljubav.⁵

Često puta sadržavaju *grafiti* pozdrav miljenici. Tako neki nadobudni mladi Pompejanac upravi pozdrav svojoj miloj Viktoriji, ne zna drugo da joj zaželi, već da, gdje god bila, sretno kiha.⁶ — Sudeći po jednom drugom *grafitu* bijaše neka Cestilija najljepša između pompejskih ljepotica, jer pozvana kraljeom svih Pompejanaca, mila, slatka dušica.⁷ — Po sadržaju jednoga drugoga *grafita* takova ne bijaše neka Serena,

¹ Pyrrhus Chio conlegae salutem; moleste fero quod audivi te mortuum, itaque vale. —

² Ko ljubi, srećan bio, poginuo, ko ne zna ljubiti; a dva puta poginuo, ko prijeći ljubiti. —

³ Ko ljubi, ne smije da upotrebljava vruće kupelji, jer ko je opečen ne može ljubiti plamen. —

⁴ Nemo est bellus, nisi qui amavit mulierem. —

⁵ Si qui forte meam cupiet violare puellam,
Illum in desertis montibus urat amor. —

⁶ Victoria, vale, et ubique es suaviter sternutes. —

⁷ Cestilia regina Pompeianorum, anima dulcis, vale.

koja imadaše dosta, a da ne rečemo i previše prijatelja, te je javno pozdravljuju.¹ — Da u Pompejima bijaše više nego jedan Don Juan, dokazuju nam opet *grafiti*, koji spominju nekog Stafila i Restituta. Prvi mijenjaše tako često ljubovce, da se više ne žacaše kakvom zidu povjeriti slatku tajnu, da se na ovom ili onom mjestu sastajaše s jednom ili drugom pompejskom krasoticom, kako to govore *grafiti*:

Romula hic cum Staphylo moratur
i Quieta hic cum Staphylo.²

Mnogo pogibeljniji za mir i pokoj pompejskih otaca i matara bijaše spomenuti Restituto, o kojem se javno po zidovima pisalo, da bijaše prevario i zaveo više nego jednu djevojku.³ Možda Restituto i ne bijaše tako opak, već mu to priši kakav nesretni ljubavnik, kojemu on bijaše oteo dragu, te se stoga htjede osvetiti na tako nepošten način.

Nego mi ćemo ostaviti nespomenute ostale *grafite*, u kojima erotika uzimlje formu odviše materijalnu, te ćemo spomenuti onaj Properecijev distih, u kojem jedan nesrećni ljubavnik sebe samoga potiče da razriješi svaki odnošaj sa svojom dragom, dok mu gnjev srce napunja, jer će inače svako nastojanje da se oslobođi nedostojnih veriga biti uzaludno.⁴ — Ovomu ćemo *grafitu* nadodati i one distihe, uzete iz Ovidija ili Properecija, u kojima neka iskusna provodadžinica upućuje jednu još ne-pokvarenu djevojku, da otvorí ljubavniku vrata svoje kuće, ako bogate darove nosi, a da se ogluši njegovim molbama, ako bez darova dolazi.⁵

Grafiti su nam sačuvali također i ime glasovitoga glumca Akeija Aniceta, o kojemu se po zidovima pisalo, kad bijaše sa

¹ Serenae sodales salutem. —

² Romula ovdje boravi sa Stafilom — Quieta ovdje sa Stafilom.

³ Restitutus multas decepit saepe pueras.

⁴ Nunc est ira recens, nunc est discedere tempus,
Si dolor afuerit, crede, redibit amor. —

⁵ Surda sit oranti tua ianua, laxa ferenti,
Audiat exclusi verba receptus amans.
Janitor ad dantis vigilet; si pulsat inanis,
Surdus in obductans somniet usque seram. —

svojom glumačkom družinom pošao iz Pompeja, da se skoro natrag povrati.¹ — Sudeći po nekim *grafitima* uživahu gladijatori Celado i Krescens ljubav pompejskih djevica i djevojčica. O prvom se po zidovima pisalo, da je dika djevica, da djevice za njim uzdišu; o drugome da je gospodar i liječnik svih djevojaka.² — Na zidu jedne gostionice napisa neki putnik, da je tu sam spavao i cijelu noć za svojom suprugom uzdisao.³ Jedan drugi putnik želi svako zlo krčmaru, jer prodaje gostima vodu, dok on sam pije vino.⁴)

Rekli smo, da su mnogi stihovi, te se po zidovima čitaju, uzeti od jednog ili drugog pjesnika. Od svih pjesnika Avgustovog doba najviše je zastupan Vergil. Neki nas *grafiti* potjećaju na njegove pastirske pjesme, kao

carminibus Circe socios mutavit Ulixii,⁵

uzet iz osme ekloge, te početak stiha: *rusticus es, Corydon*,⁶ iz druge ekloge. Takovih početnih stihova iz pojedinih knjiga *Enejide* čitamo urezanih po zidovima onih kuća, u čijoj se neposrednoj blizini nalaze škola. Nekoliko se puta ponavlja prvi stih: *arma virumque cano*,⁷ za tim prvi stih druge knjige: *conticuere omnes*.⁸ Ovaj *grafit* neugodno dira posjetioca nekad bučnoga, a sada sasvim porušenoga grada. Zaista sve grobno muči u Pompejima; tu se ne čuje nego mukli odjek koračaja stranaca, koji sa svih strana svijeta tamo hrle, da se dive ogromnim onim ruševinama, koje još i danas, nakon osamnaest stoljeća, pričaju o velikoj moći, o ogromnom bogatstvu, o svestrano razvijenoj kulturi onoga grada, te u razmaku od dva dana, 24–26 avgusta 79 poslije Hr., postade žrtvom provale Vezuva. Sami *ciceroni*, koji te naokolo pratili, tihim glasom ti

¹ Acti, amor populi, cito redi. —

² Celadus suspirium puellarum — puellarum decus. —

Crescens puparum dominus — puparum medicus. —

³ Vibius Restitutus hic solus dormivit et Urbanam suam desiderabat. —

⁴ Talia te fallant utinam mendacia copo, Tu vendes acuam et bibes ipse merum. —

⁵ Kirka je pjesmama Uliksu prometla (u svinje) drugove.

⁶ Seljanin si, Koridone. (?)

⁷ Pjevam oružje i junaka.

⁸ Zamukoše svi.

Y
N
I
V
E
R
Z
I
T
E
T
S
K
A

B
I
M
L
I
O
T
E
K
U
pričaju, kao da se plaše da probude sjene stanovnikâ toga nekad evatućeg grada. Sva ta utrnuta slava i porušena veličajnost potsjeća nas na nestalnost ljudskoga života, da nehote dozivamo u pamet stihove neumrloga dubrovačkoga pjesnika:

Mru-gradovi ogrnuti
od kamenja stanovita,
a od umrle čovjek puti
žali, er ne ima vječnijeh lita.

Ah ponosna naša čudi!
i jes jošte, tko se vara,
i u životu tvrd se sudi,
videć, kami da se obara. —

Stih:

Tu dea, tu praesens nostro succurre labori¹

ima da zahvali svoje mjesto na zidu jedne gotovo porušene kuće ljubavnoj muci kakvog vrijednog stanovnika Pompeja, koji, ne znajući kako da umiri svoje uzburkano srce, pozivaše u pomoć Veneru, Amorovu majku, božicu ljubavi.

Mnoge sentence, te se po zidovima nalaze napisane, po svoj su prilici reminiscencije na jednoga ili drugoga pjesnika rimskoga. Tako se na jednom zidu čita, da i najmanje zlo, ako se zanemari, postaje prevelikim.² — Neko opet, koji dobro znađišaše, kako se čovjek često kaje sa svojih nepromišljenih odluka, preporučuje kao najbolje sredstvo proti tomu prosuti prosa, pak ga opet zrnce po zrnce sakupljati.³ —

Spomenućemo još, da su stanovnici Pompeja o izborima po zidovima pisali imena onih kandidata za municipske časti, koji im bijahu po volji, a mnogo puta ljutom ironijom popratili imena onih, za koje su željeli da propanu pri izborima. Tako u jednom *grafitu* preporučuju brijači nekoga Trebija za edila,⁴ a zlatari opet nekog Kaja Kuspija Pansu.⁵ — Cerinij Vatij ne uživaše nikakvo povjerenje kod Pompejanaca, pošto na jednom zidu čitamo, da ga za edila žele svi obješnjaci.⁶

¹ Ti božice, ti svojom nazočnosti oblakšaj našu muku.

² Minimum malum fit contemnendo maxumum.

³ Moram si quaeres, sparge milium et collige.

⁴ Trebium aed. tonsores. —

⁵ C. Cuspium Pansam aed. aurifices universi rogant. —

⁶ Vatiam aed. furunculi rogant. —

Napokon čemo još reći, da su se zidovi upotrebljavali za javne oglase. Na jednom se zidu u blizini stabijskog kupališta čita, da se daje u najam jedna krčma i gostinska soba sa tri postelje.¹ — Na jednoj se kući blizu Anfiteatra čita, da neka Julija Felix daje u najam kupalište, nekoliko dućana i soba, i od petnaestoga avgusta za pet godina.² — I kad bi se štogod izgubilo, odmah bi se to po zidovima pisalo, i tako čestitim gradanima pružala prilika, da tude poštено povrate gospodaru. Na vratima se jednog dućana čitalo, da se izgubila mјedena neka posuda, te se obećavala nagrada od 65 sestercija onomu, koji je nađe i povrati.³

Završićemo jednim *grafitom* u formi dijaloga. Neki mladi Pompejanac ugleda jednu lijepu ženicu s krasnim čedom u naručju, te je upita, da li je to dijete njezino, jer joj veoma sliči. Na to mu žena odvrati, da dijete niti je njezino, niti joj je slično, ali da bi željela, da bude njezino. A mladi će Pompejanac na to, da bi i on vruće želio, da je njegovo.⁴

Zidovi su pompejskih zgrada ilustracija svagdašnjeg života u onom gradu, to su ilustrovane novine, te nam još danas najbolje pokazuju, kako se je ondje lako i udobno živjelo. Pompeji se mogahu mjeriti s Rimom; rimski plemići rado sprovadaju u Pompejima dobar dio godine; odabranu se društvo sakupljaše na obalama rijeke Samo, da u veselim razgovorima i duhovitim zabavama produ ljetne mјesece; Pompeji bijaše grad u modi za svakoga, koji mogaše ostaviti Rim i ljetnu sparinu vječnoga grada. Ljubiti, zabavljati se, smijati se, to bijaše jedina svrha aristokracije rimske, a gdje mogaše bolje prigode naći nego u Pompejima, gdje kampansko sunce tako divno sjaje, gdje su noći tako vedre, gdje mjesec i zvijezde tako milo blistaju! —

¹ Hospitium hic locatur, triclinium cum tribus lectis. —

² In praedisJuliae Sp. F. Felicis locantur balneum, tabernae, pergulae, cenacula ex idibus Aug. primis in Idus Aug. sextas, annos continuos quinque.

³ Urna aenia pereit de taberna; sei quis rettulerit dabuntur HS LXV. —

⁴ Mulier ferebat filium similem sui. — Huic? — Nec meus est nec mi similat, sed vellem esset meus. — Et ego volebam ut meus esset! —

DVIJE NOVE KNJIGE O DUBROV. NUMIZMATICI.

Ni jedna grana drubrovačke povijesti nije tako slabo razvijena kao dubrovačka numizmatika! U istinu dan danas tom granom naše povjesti malo se ko i bavi. A da to donekle i potvrdimo, možemo potpunim pravom kazati da mi danas nemamo zgodne knjige o noveima bivše male, ali slavne dubrovačke republike.

Prvi od Dubrovčana, koji se je počeo baviti tom strukom, bio je pok. Pavo vitez Rešetar. On, sastavivši veliku i kompletну zbirku, napisao je god. 1891—92. u „Bullettino di archeologia e Storia Dalmata“ oveću studiju „La Zecca della Repubblica di Ragusa“. Poslije je bila preštampana i napose, ali je pisac nije dao na prodaju; tako je knjiga malo kome do ruka došla, a danas možemo kazati da je puno rijetka. Knjiga je zlamenita u toliko što su u njoj pečatani zakoni o kovanju dubrovačkog novca, a uz to pisac je opisao sve novce i medalje.

Bio je onda još gdjekoji, koji se je bavio dubrovačkim noveima. Spomenućemo prof. Bulića* koji je sedamdesetih godina stampao u programima dubrovačke gimnazije opis novaca i Vicu Adamovića. On god. 1874. izda knjižicu pod naslovom: *Della monetazione Ragusea*, u kojoj je za sebe opisao svoju zbirku; ali i ova knjižica danas je sve to rjeđa.

U Dubrovniku imamo nekoliko privatnih zbiraka, ali zaslужuje osobitu pažnju ona u „Domorodnome Muzeju“. Nastojanjeni vrijednoga čuvara prof. B. Kosića, zbirka je prilično bogata, ali ipak nije kompleta.

* F. Bulić: *Folar dubrovački*. Pretner 1877.

U N I V E R Z I T E T S C K A
V I B L I O T E K A

Svrhom prošle godine ugledaše svijetlo dvije knjižice o dubrovačkoj numizmatici: **Baldo Kosić. Popis Novaca, Medalja i Medaljona Republike Dubrovačke, što se nalaze u Dubrovačkome Domorodnome Muzeju. Dubrovnik, Srpska Dubrovačka Štamparija 1905.** i **Dott. Milan Rešetar. Le Monete della Repubblica di Ragusa. Milano L. F. Cogliati 1905.**

Prof. Kosić ograničio se je da popiše samo muzejne zbirke dubrovačkih novaca, naprotiv Dr. Rešetar nastojao je da popiše sve dosle poznate novce. Iz Kosićeve knjige razabiremo da Muzej ima dvije zbirke: 1) darovanu od pok. Pava Rešetara, 2) od pok. Barona Gondole, grofa Pozze i dr. Obe zbirke zajedno broje 514 komada. Od bakra 253 207 folara (minza) 30 solađa i 16 menzanina. Od srebra 261: 39 dinara, 3 menzanina, 133 dinarića, 8 poljačkih artilukâ, 3 dubr. artiluka, 41 perpera, 2 polu-perpere, 6 škuda 3 polu-škude, 12 dukata, 2 vižlina (bradana = Tallero di S. Biagio), 1 pô vižlina, 13 rektoralnih talara, 5 libertina. Pojedine novce Kosić lijepo opisuje, a uz to dodaje neke zgodne opaske. Na kraju knjižice pisac spominje 6 medalja što še nalaze u muzeju: Crkva Sv. Vlaha (3 pr.) Luctus publicus (1 pr.) Mozzi (1 pr.) Ruka Sv. Stjepana (1 pr.) i 2 medaljona: Luca Cerve i De Nale (A. Nalješković). Svršuje radnja opisom onih novaca, što ih nema u muzeju, te toplo moli gradane, ako im dodu do ruku, a da se spomenu muzeja. To i mi s naše strane preporučujemo, jer je upravo zazorno, da drugi muzeji imaju više dubr. novaca, nego mi, na žalost!

Rešetarev članak, koji je pečatan u *Rivista Italiana di Numismatiche e "Scienze Affini"* a poslije preštampan u posebnoj knjižici, iste je vrsti kao i Kosićev. Noveci su vrlo lijepo i razumljivo opisani kronološkim redom. Ovaj je opis puno bogatiji od Kosićeva, jer se je pisac, kako rekoso, obazreo na sve dosle poznate dubrovačke novce po muzejima i po privatnim zbirkama i odatle sastavio cjelokupan pregled. Osobito je bogat opis dubrovačkih dinara, koje pisac dijeli u 10 tipova. Pisac je cilj, da ovom studijom upozna italijanske numizmatičare s našom numizmatikom. Na kraju knjige moli poznavaoce dubrovačkih novaca, da ga obavijeste, jer pisac namjerava objelodaniti veliko djelo o dubrovačkoj numizmatici. Mislimo,

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛЛОТЕКА

pokriti će se ona ogromna praznina, koju osjeća naša numizmatika! Da će pisac uspjeti, o tome ne sumnjamo, jer g. Rešetar ima najbolju i najbogatiju zbirku dubrovačkih novaca, koja ravno broji 1711 komada, a uz to lijepu spremu u tomu predmetu.

A. Benussi.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

X.

1. Љубити људство то је испразна мисао, али загрлит у поједином човјеку заступатеља свега људства, то је честитост, коју схваћају само узвишени духови.

Махлман.

2. Сократ вељаше: Ја мним да је ствар божанствена немати потребу од ништа, а имати све што мање потреба да је ствар најближа божанству.

Синофонт.

3. Све оно што је, будући да је, треба да буде.

Аристотелес.

4. Не презира никога, јер и најмањи душманин може да ти зададе много неприлика.

Пињоти.

5. Добро које смо примили од кога захтијева да то не заборавимо, кад нам он учини какво зло.

Ла Рошфуко.

6. Често се губи добро, тражећи боље.

Метастазио.

7. Корист је добријех дјела и то, што узгајају душу и чине је склону на још већу крепост; јер така је људска слабоћа, да треба уврстити међу добра дјела и устегнуће од зла, које смо напастовани да починимо.

Русо.

PEDAGOGIJA I DIDAKTIKA.

Izum za osnovnu nastavu (sistem Marković-Vapa). Beograd — Štamparija D. Dimitrijevića — Ivanbegova ulica broj 1. 1905.

Dobro se kaže: — Više vrijedi što ko zna i umije, nego što je ko učio — pa eto, ako Bog da, neće više biti nepismenih, a to upotreblavanjem Nove tablice za osnovnu nastavu, koja je originalan pronašlak prof. Mil. Markovića i Milana Vape. Ova je nova tablica u obliku bloka zatvorena u jake korice od dekla, a unutra, kad se blok otvorí i namjesti za pisanje, u bloku je odozgo na niže:

1. Deset kartončića od sjajnoga dekla, a to nenumerisanih.
2. Ispod pomenutih je drvaca jedna duguljasta platnica u obliku razvučena paralelograma, a na njoj su u dvije vrste po azbučnom redu sva velika i mala slova štampana.
3. Ispod navedene platnice, gdje su štampana velika i mala slova po azbučnom redu, na trećemu je mjestu deset — upravo jedanaest — drvaca ili kartončića kao pod br 1., ali su zabilježeni brojevima do 10.
4. Na četvrtom je mjestu jedna duguljasta platnica, slična opisanoj, a na njoj su pisana velika i mala slova po azbučnom redu.
5. Pisaljka. Između gornje i donje korice, na prevoju, je pisaljka, te je od bijele krede, a u okruglu je drvetu jednake debljine. Kreda je u pisaljci osrednje mekoće, te se piše po novoj tablici lako, a i briše još lakše.
6. Nova je tablica od crnoga dekla i lako se po njoj piše, te će istisnuti dosadanje nespretnе tablice, gdje dijete ne piše, nego reže ili dube po laporu.

Kao model, u većem formatu, ovaj je blok bio izložen na svjetskoj izložbi u Liježu, dakako uz naputak francuski i nje-

mački, te je patentovan i registrovan u svim većim državama Evrope. Po svojoj je praktičnosti i spretnosti prezlamenit, pa što je čovjeku potrebno, tu sâm može naučiti da piše, čita i računa, jer je to u bloku. Ovo je dakle najsavršenije sredstvo za širenje pismenosti u masi naroda, a to je naj jače sredstvo za širenje prosvjete i kulture, biva, kolik nam je i kakav procenat pismenosti u narodu, taka je i njegova prosvjeta i kultura, njegova privreda i ekonomija.

Do pučkih je učitelja, a da se ubrza promicanje pismenosti u masi naroda, pa da se ta pismenost upotrebi za širenje korisnog i pratičnog znanja u puku.

Ako budemo očekivali sve od pučke škole, onda će nam trebati još nekoliko doba, dok se procenat pismenosti podigne visoko, nego baš valja energički postupati, da se svlada a n a l - f a b e t i z a m u masi prostoga puka, a za to je baš u dobri čas došla na palok opisana n o v a t a b l i c a z a o s n o v n u n a s t a v u , te je valja lijepo primiti i pričekati.

Ove tablice mogle bi se još korisnije urediti, kad bi na primjer i pojedina slova bila štampana ne samo na platnici, nego i na kartončićima, kao što su sada samo brojevi. To bi trebalo da bude ovako. Imao bi biti po jedan kartončić za svako veliko slovo a po četiri pet za svako malo. Tako bi se učenici vježbali u slaganju riječi. Velika slova na platnici imala bi biti daleko jedno od drugoga, da se između njih mogu unesnuti svi kartončići s istim malim slovom. U tu svrhu mogla bi se uporaviti i druga strana mape ispod tablice. Učenici imali bi tada svaki put stavljati iza nauke na svoje mjesto svako slovo i tim bi zapamtili lakše i prije formu slova.

ŽIVKO.

PAD REPUBLIKE DUBROVAČKE, NJEGOVA STOTA OBLJETNICA I NJEGOV POMEN.

Godine 1806. Napoleon bješe već ne samo car Franceza, nego i od 1805. g. ovjenčani kralj Italije, upravljaše sudbinom Evrope i primicaše se vrhuncu svoje moći. Združenu austrijsku i rusku vojsku bješe već 1805. godine potukao u trocarskoj bici kod *Slavkova* (Austerlitz), te je trebalo da mu Austrija ustupi *Požunskim* mirom više zemalja kao Mletke i mletačku Dalmaciju. Smetaše mu još pomorsko prvenstvo Engleske, proti kojoj izumi kontinentalnu blokadu. I republika dubrovačka još postojaše.

Ona kao neutralna državica bješe se u posljednje pet godina 1800-1805 mnogo obogatila, jer je na primjer imala 170 brodova, koji su dobivali 16 miliona piastara (dolara?). Ali je ta sloboda i neutralnost Dubrovnika Napoleonu smetala, te on zače misao da, kao što je bio osvojio toliko država i zemalja, zapremi i Dubrovnik. Preuzeće po sebi lako, postajaše lakše s nesloge i nereda u Dubrovniku i što je u gradu postojala i francuska stranka.

Francuske čete 1806. bjehu već u Gornjoj Dalmaciji, te general Loriston (Lauriston) pošalje senatu dubrovačkomu poslanicu da ide u Kotor kroz Dubrovnik, da mu se u nas vojska okrijepi i počine i već 25. maja 1806. stupi na zemljište dubrovačke republike na Imotiu i Ston. U Orašac dode 26. maja a pred mrak 27. maja dode s osamsto vojnika na Pile gdje vrata bjehu zatvorena. „Zloslutna trzavica spopade građane“ a knez dubrovački Ghetaldi trebalo je da s njim uljeze u grad niz Placu put Dvora. Zvezket oružja, vojnički koraci i bubanje bубања francuskih niz Placu nemilo dirahu Dubrov-

čane a zvono, koje uprav u onaj čas naviještaše večernju Zdravu Mariju, naviještaše i skončanje dubrovačke slobode. Vojnici se namjestiše po manastirima, crkvama i kućama da počinu.

Dubrovčanima osvanu 28. maja, to jest sutradan, proglašen je Loristonov. On prigovaraše Dubrovniku da je svojim spletkama pod zaštitom neutralnosti postao opasnim Francuzima i javljaše da je zapremio republiku da zapriječi dalje spletke. Tako je ovaj dan republika umrla u naručju Franceza, pošto je bila odbila možda sličan zagrljaj Rusa.

* * *

Za pomen ovoga kognog događaja odbor građana odredi dan 28. maja a općina izdade proglašenje za pomen.

Odbor se zatim obrati oglasom na sve Dubrovčane za pobiranje prinosâ na korist *Zaklade za ispitivanje historije dubrovačke*, koja bi se imala ustanoviti.

* * *

Dan pomena. U jutro grad se poče svijati u crninu. Općina i društva viju zastave na po stijega i razastiru crne sabove niz prozore. Fenjeri su obaviti crnim velom. Trgovci zatvaraju duće.

Malo prije deset sahata dolaze ponapose stare bratovštine pod svojim barjacima ovitim crnim velom i pojedina društva; i srpska i hrvatska muzika, ali nema sviranja, jer je dan žalosti. Odaslanstva i starješinstva stupaju u crkvu, ostali kako mogu, jer je crkva malena.

Načelnik Dr. Čingrija s upravom i s općinskim vijećem na prvom su mjestu. Do njih su zastupnici i odaslasnici susjednih općina, zastupnici trgovacke komore, bolnice, odaslanstvo srpsko-pravoslavnog opštstva i izraelske općine, predstojnici starih dubrovačkih bratovština i predsjednici mjesnih društava. Mnogo svijeta još dolazi u sv. Vlahu, gospoda i djevojaka, staraca i mladića; gospoda i staraca iz vlastoskih porodica i gradanskih kuća.

Pred crkvom i na Placi mnoštvo je svijeta, jer je svak hotio da oda dužnu poštu starom Dubrovniku.

Presvj. gosp. biskup vratio se navlaš sa pastirskog po-hoda, te on služi misu uz asistenciju cijelog svećenstva.

Iza mise svak ide u pozorište gdje će biti svečana sjednica općinskoga vijeća; tu će načelnik pomenuti pad Dubrovnika.

Pozorište je dupkom puno, lože su sve zapremljene.

U 11 sahata i četvrt načelnik otvara sjednicu i čita govor i predlaže da općina odredi po 500 kr. godišnjih za 6 godina na korist zaklade za ispitivanje dubrovačke povjesti. Vijeće prima jednoglasno. Zatim načelnik pozivlje sve nazočne da se s njim klikne „Slava“ tri puta prošlosti Dubrovnika.

Pred sv. Vlahom u toliko poredala su se društva, te se uputi otore veličanstvena povorka od mnogo stotina ljudi. Pred općinom joj se pridruže zastupstva drugih društava i ustanova, odbor za pomen pada republike, te napokon opć. Vijeće. Ta povorka kreće da odade počast svoju pokojnim Dubrovčanima. Na Poljani se barjadi klanjaju spomeniku Gundulićevu. Povorka prolazeći prije kroz križnik (klaustar) Malebraće ide kroz crkvu gdje je ukopan Gundulić, kako što je Marojica Kaboga ukopan u jednoj kapeli u križniku. Iz crkve ide povorka niz placu sve do sv. Vlaha, gdje se razlazi.

Popodne trgovačka komora odredi 200 kruna u Zakladu.

Ovu našu današnju zajedničku tugu ublažuje samo utješljivi osjećaj bratske Sloge, koja nam pokazuje bolju budućnost.

* * *

GOVOR

Načelnika Dr. P. Čingrije u svečanoj sjednici za pomen.

Slavno vijeće!

Duboko ganut na ovo mjesto stupam, uvjeren da žalosnoj zadaći, koja mi je namijenjena, dorastao nijesam.

Nek mi prošlost slavna našeg rodnog grada bude u pomoći, kad je udes odredio, da u ovom znamenitom času ja na nju svratim pozornost Vašu, te, kratkim potezima, sjetim Dubrovčane na ono, što je Dubrovnik nekad bio.

Mislim, da ne ću pretjerati, kad rečem, da ova mala gruda, na prijeku Jadranskoga zaliva, kroz vijekove, dala je takovih ljudi i u takom broju, da se u tom pogledu može takmiti

sa velikim narodima, a među malim nema onoga, koji bi se mogao takmiti s njom.

Ako ponosno ja kao Dubrovčanin ovdje tu istinu tvrdim, nije nikakva preuzetnost ni pretjeranost, koja me na to nuka, nego mnogobrojne sjene naših besmrtnika, što u ovom trenu lebde vrh nas u našem bistrom zraku pod blagim nebom, koji nam se nad zavičajem smije.

To mi daje povoda, da podignem smjelo moju sijedu glavu, te, kao predstavnik starog Dubrovnika, pozovem Vas da se svi skupa poklonimo velikim mrtvim našim, kojim smo čas prije u historičkom templu Svetog Vlaha spjevali opijelo.

Sveti Vlaho ! ?

To samo ime kakva čuvstva, koje uspomene ne budi u nama?

Sva povjest naša s njim je spojena tako, da, kad bi ga se odstranilo, što nije moguće, nastala bi neizmjerna, nedopunjiva praznina.

Za cijelo doba republike, dok je duh preuzetnosti tjerao oce naše na sve strane poznatoga svijeta, svukud, gdje su dopirale dubrovačke plavi, stijeg Svetog Vlaha ponosito se vio; tako da je on postao legendarni simbol naše prošlosti i naše propale samostalnosti.

Kratkoća mi vremena ne dopušta, da se upustim u pojedinosti i iznosim imena onih, koji su ime Dubrovnika podigli do one neobične visočine, kojoj se danas divi vas slovenski svijet.

To ime prodire i preko granica Slovenstva, nadasve u bližnju nam Italiju Italiju, kojoj mi, opojeni duhom slobode, iskreno žudimo da ostane jedna i velika, te poštujući spram drugim ona ista načela, iz kojih je nje jedinstvo niklo i koja su je slobodi privela, ne zaboravi nikada, da povjest toli za velike, koli za male narode, nema nego jednu samu mjeru, po kojoj im sudi, te sve što toj mjeri ne odgovara, nije drugo nego nedosljednost i nepravda; kad i kad zulum, kako nam svjedoče stari i suvremenici događaji na ovom našem jugu.

Spominjem navlaš Italiju, jer ipak bi mi Dubrovčani počinili veliku nepravdu, kad ne bismo priznali blagi upliv talijanske kulture u prošlosti, kako i onaj, što bar donekle i danas vrši kod nas, kad nas štiti od neugodnih nasrtaja i pohlepa svake vrste.

Ne bih moj današnji zadatak ispunio vjerno, kad u ovom trenutku ne bih vas sjetio na ulogu, što je naš grad, dosljedan starim predajama, igrao u posljednje ovo doba, kad se je u drugoj poli prošloga vijeka narodni pokret pojavio, da ucijepi neki novi duh u utrnute žile staroj Evropi. To sam osobito dužan, jer mu je ta uloga, koja nije ništa drugo nego plemeniti izljev i prirodna posljedica velikih patriotskih primjera, što je naš grad baštinio od svojih pređa, podigla stari ugled u cijelom Slovenstvu, a osobito kod bližnje nam braće Srba i Hrvata.

Stalan, da se stara vremena, kad je sam sebi krojio svoju sreću, povratiti ne će, te svijestan, da ga dužnost zove, da se pokloni zahtjevima novijeh zemana, Dubrovnik je podigao prvi narodnu zastavu na ovom našem kraju, te i danas, uzdržavajući odlično mjesto u narodnom kolu, primjerom i riječi prednjači narodu, uvjeren duboko:

„da Slavjanin bez slavjanskog kruha,
..uvijek gladan siromah će biti,
„tudi hljebac malo kog nasiti“.

Nego vrijeme izmiče; ostavimo za to žive, da se sa svojom sudbinom bore, a pređimo k mrtvima, da čujemo, što nam oni kažu. Svatimo našu misao na ono, što se zgadalo ovdje u ovom našem gradu u ovaj isti dan sto godina nazad, jer smo se za to osobito okupili.

Bilo je na zapadu sunce, kad na 27. maja 1806. neugodni zveket oružja, trubalja i tambura bolno odjeknu kraj mirnog ovog grad, te, dok je crkveno zvono pozdravljalо dan, što umire, pozdravljalо je i umiruću slobodu starog Dubrovnika.

Kobni onaj čovjek, koji se igrao sa samim krunama starih vladara, te po svojoj volji jednim ih otimao, a drugim darivao, stare države ukidao, stvarao nove, bio je već odlučio i o sudbini Dubrovnika, te potezom svog gvozdenog pera odredio, da republice dubrovačke nestane.

Uslijed te odluke Velikog Napoleona francuski general Lauriston stupi na dubrovačko tlo, sa strane od Stona, na 25. maja, a već na 27. pred večer, kako rekoh, sa malom četom od samih 800 vojnika bane pred naš grad.

Priča se, da su vrata bila zatvorena a pred njima da ga čekahu dva člana Velikog Vijeća.

Predaja hoće, da je Lauriston zapitao samo da mu pokrijepje umorene ljude; ali da uz vrata, jednom otvorena, Francuzi prevarno zapremiše grad.

Istina je, da su Napoleonovi generali imali neke čudne pojmove o tidoj vlasnosti, slijedeći u tom primjer svoga gospodara.

Ipak nek nam bude dopušteno, da sumnjamo o potrebi kakve prijevare, kad je poznato, da je francuska književnost bila već udomila kod nas ideje one filozofije, na kojim se temeljio veliki francuski prevrat, te stekla im pristaša i među samom vladajućem aristokracijom, koji su gojili prevarnu nadu, da će ulaskom francuskih četa zavladati sloboda, bratinstvo i jednakost u smetenom gradu.

Kako se teško prevariše, najbolje nam svjedoči povjest onih kobnih dana. Ona nam priča, da je francuska zaprema imala za nas najtežih posljedica, što se zamisliti mogu, prouzročiv ruske i crnogorske napadaje, opsadu grada, opustošenje okolice, koja se cijela do malo pretvorila u živi plamen, a udobni gospodarski dvorci kao i proste seljačke kolibice u gomile ruševina, poškropljene suzama i krvi! u jednu riječ uništenje svakog našeg dobra, pretvoriv i brodove naše, to osobito sredstvo dubrovačkog bogatstva, u gruškoj luci i na gruškom škaru, u hrpu pepela, što vjetri raznesoše bez traga.

Što je poslije nastalo, dobro je poznato. Stare udobnosti i starog blagostanja nestade; bijeda i siromaštvo sve poplavi, te negdašnje vesele igre i zabave naših otaca, u kojim se odigravahu mir, blagost i sloboda, zamijeni na opuštenim obalama vojnička bahatost i ubojiti zvuk oružja novih gosta, teških gospodara.

I tako je nakon trinaest dugih stoljeća na 28. maja 1806. dubrovačka samostalnost iščezla, a proglašom pribivenim po kutovima smetenog grada javi Lauriston, da ga uzimalje u posjed na ime i po naredbi Napoleona I., cara Francuza i kralja Italije, kako se onda taj iznimni čovjek zvao.

Dubrovnik u teškim vremenima nastalim nakon strahovite katastrofe, vremenima kušnje i žalosti, pretrpio je sve jade

U N I V E R Z I T E T S C K A
B I B L I O T E K A

i sva poniženja, koja mu je znala da zada pretorijanska bezobzirnost Napoleonovih voda i vojnika, koji opojeni duhom do onda nečuvenih uspjeha, po staroj vojničkoj navici, strepe samo pred svojim malim gospodarom, a sa drugim postupaju okrutno, kô da je za njih same bio stvoren svijet. Sve ono, što naši stari tijekom vijekova zasnovaše, priskrbiše i podigoše, oni sebi prisvojiše a mi ostadosmo siromasi u svojoj domovini, a sva naša javanaugha dobra i velebne javne naše zgrade pripadoše francuskому eraru.

Ovo je historička istina. Nego to je bilo i prošlo, kako na ovom svijetu sve biva i prolazi.

Ako se nakon takih udaraca Dubrovnik podigao, to on ima opet da zahvali samo nekoj tajnoj moći, što ga i danas prati, kako ga je pratila kroz prošle vijekove, kad se podizao, jednako sam bez ičije pomoći, nakon potresa, požara, haranja kuge i svakojakih drugih navalna prirode i ljudi.

Ne dvojimo za to o budućnosti, jer nam prošlost jamči da zvijezda, koja ravna sa našim udesom, i ako je kad i kad guste oblačine pokriju, ona opet na naše obzorje sjajna sine.

I tim bih bio svršio.....

Dužan sam samo svojoj savjesti, da ispunim nešto, što je za me neizbjegiva patriocična dužnost.

Pozivljem Vas za to sve, koliko nas ovdje ima, da prožeti neuskolebivom vjerom u budućnost i opojeni duhom ljubavi i sloge, bez koje se ništa postići ne da, podemo ozbiljno i trijezno u susret sudbonosnim događajima, što, ako svi znakovi ne varaju, Providnost vječna spremna ljudskom rodu, te krepkim srcem, u ovom po nas znamenitom času, pokazujuće se ljudi, zavapimo sa našim pjesnikom :

„i ako sree žalosno nam evili,
„vedra je pamet u radosti mnogom.

БИЉЕШКЕ. — BILJEŠKE.

KNJIŽEVNOST.

Sud pjesnika o „Majci Jugovića“. Poznati srpski pjesnik Drag. Ilijé iznio je u beogradskom „Odjeku“ svoje utiske sa predstave „Smrti Majke Jugovića“ u Kr. Pozorištu u Beogradu. Interesantni sud glasi: „Ima dramskih spjevova, čija tehnika može i ne biti do potrebnog savršenstva obradena, ali koji vas, bujicom poezije i toplinom samoga siže-a, toliko zapljasnu i povuku u maticu jednog svečanog zanosa, te vam ne preostaje drugo, nego da se bez otpora tome zanosu predate.“

Takva nam je i ova dramska legenda našeg dubrovačkog pjesnika. Ušao sam u Pozorište sa jednom namjerom da kritičkim očima promjerim vrijednost pjesnikovog umotvora, ali — to bješe samo namjera. Dah jedne istinske poezije, koji hvata za srce i oči, Bog zna gdje je posmatrača odbacio i ja sam kroza sva tri pjevanja, mjesto hladnoga posmatrača, bio vatren sudjelovač, jedno vlatno sa onih struna sa kojih se, te večeri, izvijali kosovski zvuci pod prstima pjesnikovim.

Ako je pjesniku drame bila to svrha, da nas opije dahom naše tužne prošlosti, on je uspio. Baš i kada bih htio da pokušam ma kakav atentat na dramsku tehniku, možda i na formu pjesnikovih stihova, to mi ne bi bilo moguće. Kosovska poezija, u pjesni-

kovome djelu, tako je armonična, da bi mi, ovoga puta, svaka kritičarska stroga zamjerka bila nalik na kašljicanje neuljudnoga slušaoca baš kod onih tonova, kada je potrebna najveća tišina.

Nije nam osvojila hladni računski razum, ali se dotakla naših srdaca. Djelu kritika može zamjeriti kako joj draga, ali jedno mora priznati: da one suze, što ih naše Beograđanke pa i pogdjekoji Beogradani ove večeri proliše, bjehu najdragocjenije priznanje pjesniku ove dramatisane legende. A to je dosta.“ — U istom listu izašla je također i stručna ocjena o Vojnovićevoj dramskoj pjesmi. Ocjenjivač piše između ostalog: „Najvjesteji i najpažljiviji kritičar, koji ne propusti ni jednu slabu stvar u ovoj pjesmi; koji ne zaboravi ni oskudicu radnje, ni primjetnu slabu vezu među pojedinim pjevanjima, ni namjerno traženje kontrasta i efekta, — ni takav kritičar ne će moći odreći osobiti čar ove Vojnovićeve radnje, ljepotu stiha, svježinu i bogatstvo, gotovo raskoš jezika, koji se u njoj nalaze. Ovo je velika, otmena poezija, u kojoj u isto vrijeme ima i muzike i slikarstva.“

„La Revue Slave“. Prije kratkog vremena počela je izlaziti u Parizu pod gornjim imenom velika i ugledna revija, sa zadatkom da raspravlja o pitanjima koja se tiču slavenstva. Sa-

držaj je prvoga broja ovaj: Svatkovski-Nestor, urednik „Rusa“, piše o „Slavenskoj uniji“; J. du Ponteray o „Sienkiewiczu i poljskoj književnosti“; Mita Dimitrijević o „religioznoj arhitekturi u Srbiji“. Od političkih članaka nalaze se ovi: „Češka i opće pravo glasovanja“, „Crnogorska skupština“, „Bugarska na izložbi u Liège-u“, „Hrvatska pred izbore“, „Javna nastava u Srbiji“. P. P. Sokolović saopšto je vrlo zanimljive podatke o bivšem ruskom ministru Nelidovu, a Ivan Korjak vrlo uspjalijeh prijevoda narodnjeh pjesama. Osim toga časopis donosi finansijsku kroniku i referat o franceskem pozorištu. Ova se revija svojijem znamenitijem programom srušma sobom preporučuje. Preplata iznosi na godinu 30 franaka, novac i pisma šalju se: 50. rue Molitor XVI. Paris.

Matavuljev „Car Duklijan“. U svesci za maj „Savremenika“ izišla je vrlo pohvalna ocjena priče g. Sima Matavulja „Car Duklijan“. Ovu je priču auktor najprije čitao na svečanom skupu Srpske Kraljevske Akademije, o svojem proglašenju za akademika. Priča je po tom štampana u Ljetopisu Matice Srpske, a zatim bi preštampana u mostarskoj „Maloj Biblioteci“. Svoju ocjenu g. Veljko Miličević završuje riječima: dočitavajući više puta ovu priču mi ćemo utvrđavati naše uvjerenje, koje dijele mnogi, da je g. Simo Matavulj bio i ostaje *maître* srpske pripovijetke.

Jugoslavenski kongres književnika i novinara. Prilikom jugoslavenske umjetničke izložbe u Sofiji držaće se u bugarskom glavnom gradu i kongres jugoslavenskih književnika i novinara. Izložba će se otvoriti u drugoj polovici avgusta, a kongres, koji sa-

ziva društvo bugarskih publicista u Sofiji, tri dana prije.

Tolstojevi Memoari. Istodobno u više jezikâ izašao je ovijeh dana prvi tom djela: „Biografija i memoari Lava N. Tolstoja“; sadržava doslje neštampanih autobiografskih zapisa velikoga pjesnika i mislioca i bilježaka njegove supruge. Tolstoj je sam pregledao djelo. Ovaj prvi tom bavi se djetinjstvom i prvijem zrelijem godinama Tolstoja.

„U časovima odmora“. G. Svetozar Čorović spremio je za štampu treću knjigu svoje zbirke pripovijedaka „U časovima odmora“. Većina je tijeh pripovijedaka ugledala svjetlost u raznim srpskim književnjem listovima, među kojim jedna u „Srdu“. Knjiga će izaći u izdanju Pahera i Kisića. Preporučamo našijem čitaocima ovu knjigu.

„Književne Novosti“. Zagrebački knjižar g. Duro Trpinac počeo je pod ovijem natpisom izdavati mjesecni izvještaj o svijetu novijem pojavama na polju naše književnosti. Zamisao dobroj pohvale, jer će se na taj način unaprijediti promet knjigâ i podržavati jače interesovanje naroda za književne proizvode. „Književne Novosti“ šalju se svakome badava.

„Nuova Rassegna“. U svesci za mjerat ove revije te izlazi u Firenci, ima članak: „Un dotto italiano a Ragusa nel 1779-1780“ od M. R. Vesnića. Tu je g. Vesnić priopšto ulomaka iz pisama Alberta Fortisa, koje je V. Bogićić izdao prošle godine u „Srdu“ (na po se preštampano pod natpisom „Dva neizdana pisma Alberta Fortisa o Dubrovniku“). — U istoj svesci g.d. Umberta Griffini prevela je Čorovićevu priču „Prija-

telji“, a g. Stj. Ilijić nekoliko pjesama od Katalinić-Jeretova, Tresića-Pavičića, Milakovića, Begovića, Sabića, Ostojića i Domjanića.

Srpski književni klub. Nekoliko književnika osnovali su u Sarajevu „Srpski književni klub“, sa zadatkom da potiče na književni rad, da širi književnost i pismenost u narodu i da materijalno pomaže književnike u nevolji. U dobar čas!

„Srbi svi i svuda“. Došlo je napokon vrijeme, da se ove glasovite Vukove riječi razumiju u njihovom pravom smislu. „Glas Matice Hrvatske“ donio je pod gornjim natpisom članak iz pera D.ra J. Zahara, iz kojega prenosimo što slijedi:

God. 1863. vodila se novinarska borba o imenima Hrvat i Srbin između nekih hrvatskih listova, naročito „Pozora“ s jedne, a srpskih listova „Vidovdana“ i „Srpskog Dnevnika“ s druge strane. Vuk Karadžić, koji je u Beču živio, nije se u našim listovima javio nego samo jednom. U „Pozoru“ od 4. ožujka 1863. napisa Josip Miškatić članak, a u njem ove riječi: Nesretnu riječ Vuka Stefanovića „Srbi svi i svuda“ nikada Hrvata nijesu kаниli pretvoriti u jednaku ludost: „Hrvati svi i svuda“. — Ove su Miškatićeve riječi ponukale slavnoga Vuka Karadžića, da je pošao tumačiti, kako je on razumio i kako razumijeva onu svoju izreku „Srbi svi i svuda“. On je poslao „Pozoru“ pismo koje je tiskano u tom listu u br. 71. od 28 ožujka 1853., a glasi doslovce ovako:

„U 51. broju vaših novina od 4. o. mј. видио сам, да је г. J. Miškatić krivo разумio моје рiječи у „Kovdžеžićу“: „Srbi svi i svuda“. Он мисли

i kaže, да сам ја тјем ријечима htio kazati: да су свуда све sami Srbi; а то nije istina. Ове су ријечи (Srbi svi i svuda) natpis nad člankom, а ја сам njima htio pokazati, да ће у овом članku biti говор о Srбима svima, makar gdje stanovali, kao što bi se od prilike njemački kazalo: „Von den Serben überhaupt“.

„A i same moje riječi u onome članku jasno dokazuju, da g. J. Miškatić krivo razumije i nepravo tumači pomenuti natpis mojega članka, jer sam ja kazao, da su Srbi samo oni, koji govore srpskijem jezikom bez razlike vjerozakona i mjesta stanovaña; za Čakavce i za Kekavce nijesam kazao, da su Srbimi.

„Molim Vas gospodine! da bi ste ovo nekoliko mojih riječi naštampali u vašem „Pozoru“. Vuk Steff. Karadžić, s. r.“

Na to, između ostalog, nadovezuje dr. Zahar, da se „upravo za to ne može staviti paralela između Karadžićeve izreke „Srbi svi i svuda“ i mni-jeňa Kvaternikova i Starčevića, koji su Slovence, Hrvate i Srbe držali za Hrvate, ali jugoslovenskog „jedinstva“ nijesu ni oni time iscrpli“ ... „Pod imenom ni srpskim ni hrvatskim nije jugoslovenskoga jedinstva potpuno izrazio niko“.

Viktor Aleksandrović Krilov. Na 13 marta o. g. umro je u Moskvi ovaj znameniti ruski dramatičar. Prvom se ogledao na teatarskim daskama 1865. god. dramatom „Protiv stanje“, koji je auktorni pribavio hvale kritike. Svi docniji Krilovljeni dramati prikazivani su s velikim uspjehom. Napisao je 30 drama a preveo preko 70. Umro je kao dramaturg Aleksandrinog pozorišta u Petrogradu.

NAUKA.

Bihać hrvatsko društvo za istraživanje domaće povjesti u Spljetu. Ovo je društvo imalo svoju XII. glavnu godišnju skupštinu na 30 decembra 1905. u dvorani Općinskog doma pod predsjedanjem Mons. Bulića.

Iz izvještaja društvene uprave doznajemo, da se je i ove godine znatno povećala zbirka hrvatskih starina. Bila je naime porušena nova crkvica sv. Marte iz XVII. v. na Bihaču. U zidovima te crkve, koja je bila djelomice sagrađena materijalom stare crkve, našlo se je do 46 epigrafičkih, što većih što manjih, što maljušnih komada i do 102 arhitektonskata komada. Između toga ima nekoliko novih natpisa, a neki su bili popunjeni. Najznamenitiji je onaj, kojim se je popunilo ime crkve: *Almifiae (M)artae*. U svoje vrijeme ima se štampati znanstveno izvješće o radu ovih zadnjih godina, koje se nije moglo izdati zbog zapreka pri porušenju stare crkve. Doskora će izaći u Bečkoj „Mittheilungen der Centralcommission“ kratko izvješće o natpisu „Kraljice Jelene“, naštom u Solinu kod „Gospe od Otoka“.

Prvi dio Lučićeva Epistolara, što ga je priredio član strukovnog odbora prof. Bartul P o p a r ić već je štampan u „Starinama“, što ih izdaje akademija, i to u 31. knjizi.

I ove godine se opet pretresalo pitanje, da se na starim temeljima sv. Marte sagradi crkva, kako je predložio V. vit. Milić nar. zastupnik, eda se sačuva u starom obliku ova naša uspomena. Ovo pitanje je naišlo na mnogo stvarnih i financijskih potешkoća pa želimo da se što prije sretno riješi.

Uza sav nemar općinstva za ovo društvo, koje je zaslužilo bolju pažnju,

financijsko stanje ipak ne nazaduje, jer se potrošak ograničio na najnužnije potrebe.

Ove je godine društvo izgubilo 8 članova:

Od strukovnog odbora preminuše prof. Janko Koharić, koji je bio napisao za „Bihać“ prigodom Svačićeva slavlja u Spljetu djelo „Kraljevi Hrvatske Krvi“, i Dr. Iv. Kržanić, koji nam je u rukopisu ostavio nedovršen pregled o radu „Bihaća“ od njegova postanka. Nadalje preminuše članovi: Dr. Stj. Boroša c. i k. potpukov. u m., P. Karić, prof. Mil. Šrepel, mons. Pavišić u Gorici, kan. Jelić, Dr. Eisenstädt i naš veliki Strossmajer, o kojemu predsjednik mons. Bulić ne htjede govoriti pozivajući se na rečenicu: „Tanto homini nullum par elogium.“

U upravu za god. 1906. bili su opet birani: Predsjednik Mons. Bulić; potpredsjednik V. vitez Milić, nar. zast.; blagajnik prof. Iv. Benzon; čuvar Dr. Edvard Karaman i tajnik prof. Jos. Barać. U strukovni odbor prof. Iv. Bezić, a birani su opet prof. Ante Bezić i prof. Baro Popović.

§ 4. Društvenog Pravilnika: Tri su vrsti članova a) počasni, koje bira društvena skupština; b) utemeljitelji, koji u jedan put ili u godinu dana plate 50 kruna; c) godišnji, koji plaćaju 6 kr. na godinu; d) za pristup u društvo zahtijeva se neporočnost i navršena osamnaesta godina.

Prof. Josip Barać.

UMJETNOST.

Spomenik Zmaju Jovanu Jovanoviću.

Narode Srpski!

Evo je već dvije godine dana, kako je ostavio svoj ljubljeni narod ljubičac pjesnik Zmaj Jovan Jovanović,

promjenivši svijetom. Ali duh njegov, ona božanska iskra, koja je bila sišla u trošno tijelo, duh pjesnički, pun oduševljenja za sve ono, što je uzvišeno, lijepo i dobro, što je srpsko, nije mogao da se razdvoji od nas, on je ostao među nama i ostaće, dokle god Srpstvo bude bilo. Za pjesme Zmajeve znade i znaće svako Srpcë pa i ono u najudaljenijim krajevima našega razbijenog i rascijepanoga naroda. Te pjesme njegove jesu amanet njegov svom rodu; na njima će se napajati Srbi vijekovima oduševljenjem i za više ljudske ideale, iz njih će u jedno erpsti Srpstvo uvijek sve nove snage u borbi za narodne svoje ideale.

Te pjesme Zmajeve su živi i neprolazni dokaz njegove velike ljubavi, kojom je grlio sve Srpstvo i sve što je srpskom srcu drago; iz svake mu pjesme izbjiga ta ljubav te nalazi odziva u srcu našem. On zna zašto pjeva, komu pjeva i šta hoće da postigne svojom pjesmom, a mi shvatamo našeg velikog pjesnika, njegovu ljubav, njegove svrhe. Za to smo već za životu uzvraćali mu tu njegovu ljubav svojom ljubavlju i zahvalnošću.

Ali njega nema više među nama, da mu dajemo te vidne znake naše zahvalnosti i priznanja. Stoga nam jedino ostaje, da mu se još na taj način odužimo, što ćemo da pokažemo potomstvu, da dični naš Zmaj nije pjevao naraštaju nezahvalnom i malom, koji ga nije u njegovoj uzvišenosti shvatio. Mi hoćemo i treba da pokažemo, da smo bili a i sada da smo svijesni i da osjećamo, šta nam je bio Zmaj i šta smo dužni njegovoj sjeni i uspomeni.

Da, dužnost nam je da svi zajednički dignemo i ostavimo vidan spomen naše zajedničke zahvalnosti, jer on nas je

sve bez razlike ljubio, o svima brigu vodio...

Na malenom seoskom groblju u ubavoj Kamenici a na podnožju Fruške Gore obilježava samo jedan mali skroman krstić onu grudu zemlje, što je pokrila tijelo, u kome je bio nekada plemeniti i rodoljubivi duh Zmajev. Njegovoj vazda skromnjoj i čednoj duši nije zazoran ni taj mali krstić na grobu mu. Ta svaki čas gakite vijencima i cvijećem nevine ručice male Srpcadi, što zahvalno i u nježnoj ljubavi čuva predanje i uspomenu na svog čika-Jovu, koji joj je tako medene pjesme pjevao; odrasli Srbi pak traže i ne propuštaju ni jedne prilike da se svrate tom skromnom krstu i na grobu poklone uspomeni tog našeg velikana.

Pa šta će pjesniku više?

Ali dostojanstvo srpskog naroda, naš ugled zahtjeva, kao i naša ljubav i zahvalnost prema pjesniku ljubimeu našem, da im dademo dostoјna i vidna izraza, da se svako osvjedoči i vidi kako Srpski Narod svog velikog sina i poslije smrti mu cijeni i poštuje.

Zato se evo „Zmaj, društvo srpskih književnika, novinara i umjetnika“, u Sr. Karlovcima, koje nosi dično ime pjesnikovo, obraća *cijelom Srpskom Narodu, da svojim prilozima podigne dostojan spomenik svom neumrlom sinu, Zmaju Jovanu Jovanoviću.*

Kakav će to spomenik biti, riješiće ovo društvo u svoje vrijeme pošto sa sluša najprije naše javno mišljenje, a za sad napominje samo to i meće svakom na srce, da spomenik treba da bude dostojan i pjesnika i našeg naroda.

Novac treba upućivati *Blagajni društva „Zmaja“ u Sr. Karlovcu, Slavonija*, a društvo će od vremena na vri-

jeme iznositi javan račun o primanju i priložnicima, te, kad se potreban novac skupi, učiniće dalje nužne korake.

U Sr. Karlovcima marta 1906.

Za „Zmaj, društvo srpskih književnika, novinara i umjetnika“. Tajnik: M. Nedeljković, Starješina: P. Marković Adamov.

Izložba srpske Lade. Na prvi dan Uskrsa kralj Petar otvorio je prvu izložbu srpskog umjetničkog udruženja „Lade“. Ovo je prvi put da srpski umjetnici prireduju *kolektivnu* izložbu. Izložba je razdijeljena u osam odjeljenja, od kojih je, u glavnom, svako pojedino odjeljenje dodijeljeno po jednom umjetniku. Izuvez skulpture g. D. Jovanovića, svi su izloženi radovi slike, među kojim i nekoliko od našega Murata. O Muratovijem slikama piše „Srpski Književni Glasnik“:

U prvom odjeljenju, jednom od najboljih, izlaže G. M. Murat. Mi ga tu vidimo opet onakvoga kakvoga ga znamo izdavna, kao slikara pjesnika i nježna, ali s više snage no prošli put, i u isto vrijeme s još više nježnosti i još više vještine. Njegovo „Groblje“ na Lopudu je uživanje za oko, naročito prednji dio, to jest skoro cijela slika: ona meka trava, one ploče koje pokrivaju grobove, onaj mirni zvonik i njegovi zidovi pokriveni ljuibičastim cvijećem, sve je tako meko složeno, ujednačeno hladom koji o zlasku sunca zahvata zaklonjene pređe. Manja je, ali ne manje pjesnička, a još savršenije ujednačena, slika „Večer“ (br. 2); čisti sivi, prozračni tonovi prelivaju se s velikom nježnošću jedni u druge, a iz cijele slike izdvaja se jedna intimna, neobično meka, čežnjiva poezija. Skoro svakoj slici G.

Murata dolikovalo bi (vrlo malo izmjenjeno) moto, koje je ovom prilikom dao jednoj drugoj svojoj sličici: „Era già l' ora che... intenerisce il cuore...“ Njegovi „likovi“ primjetno nadmašuju njegove likove izložene na Jugoslavenskoj izložbi; krepči su, zdraviji, i rađeni savršenijom tehnikom. Naročito se među njima izdvajaju lik „Duma M.“ i studija za samolik (okrenuti desno): onaj prvi slikan vještački smjelo i temeljno, ovaj drugi s puno delikatnoga rada u pojedinostima, u rasporedu i udešavanju svjetlosti i uvijanju vazduhom. Pomenuću između ostalih slika još i onu ljetnju, sunčanu sličicu „Na vodi“ (br. 5), koloristički vrlo svježu i prijatnu.

† **Marin S. Drinov.** Umro je nedavno u Harkovu, kao profesor onamošnje universitati, ovaj glasoviti bugarski istoričar. U prvijem svojem djelima Drinov se bavio specijalno istorijom bugarskoga naroda. Dočniji njegovi radovi „Naseljenje Balkanskoga Poluotrova Slavenima“ (Moskva 1873) i „Južni Slaveni i Vizantija u X. vijeku“ (Moskva 1875) pronijeli su mu ime širom slavenskoga učenoga svijeta. U ovom posljednjem djelu znamenite su kritičke napomene o Porfirogenetovom spisu „De administrando imperio“ i o ljetopisu popa Dukljanina. 1900 god. bugarski naučnici i književnici u Sofiji izdali su zbornik u počast Drinovu o proslavi tridesete obljetnice književnoga rada.

Gospogja Curie, supruga nedavno preminulog profesora Curie, koji je pronašao radij, postavljena je na smrću prof. Curie upražnjenu katedru za kemiju na pariskoj Sorboni.

Spomenik Savi Tekeliji. Sadašnji pitomci Tekelijanuma u Budimpešti

pregli su da sabiranjem priloga između sebe i između bivših pitomaca zavoda podignu nadgrobni spomenik Savi Tekeliji. Ova je misao već odavnina nikla, i eto će sada, zahvaleći srpskoj omladini u Pešti, biti privedena u djelo.

Večer hrvatskog umjetnika. Dne 21. maja hrvatski komponista g. Srećko Albin i lično je dirigovao u Hrv. zem. kazalištu vlastitu operu „Nabob“. Umjetnik je ovom prilikom bio počašćen darovima i pozdravnjem govorima od strane Upravnog odbora kazališta i Društva hrv. književnika.

РАЗНО.

Kolumbova 400. obljetnica smrti. Kristof Kolumbo umro je 21. maja 1506. u Valladolidu, i bi pokopan u franjevačkom manastiru istoga mjesta. Vjerojatno je da je 1513. tijelo bilo preneseno u Sevillu u manastir Santa Maria de las Cuevas. Kasnije su smrtni ostaci, prama posljednjoj volji Kolumbovoj, bili sahranjeni u San Domingo na ostrvu Haiti, gdje ostaše dok ostrvo ne prede pod vlast Francuske. Tada kosti otkritelja novoga svijeta biše prenesene u Havantu i 1796. svećano sahranjene u stonoj crkvi. Bilo se povjilo mišljenje, da su pravi Kolumbovi ostaci 1877. bili nađeni u San Domingo, ali je to mišljenje krivo.

Savremenica francuske revolucije. Nedavno je preminula u Virginiji, u 120. godini života, Mrs. Betsy Ware, koja je u svojoj mladosti prošla kroz znamate zgodе od doba franceske revolucije. Ona je bila kćer onoga Engleza, koji je Neckera doveo do ideje francuskog „Mont de Piété“; krstio je Talleyrand, biskup Autun-a, koji i to vrijeme ne bijaše još počeo svoju ve-

liku državničku karijeru. Robespierre je u počast njezinu pisao stihove; općila je u kući Jozefine Bonaparte, a u noći poslije ugovora u Campo Formio plesala je s Napoleonom, koji je tada bio general. U mladosti se udala za Mr. Ware, koji ode s njom u malu koloniju Washington, koji je danas svjetski grad. Posljednjih osamdeset godina života Mrs. Ware je proživjela mirno i povučeno. Ostavila je 98 prunučadi.

Povjest jednoga dijamanta. Prvih maja oženio se u Londonu Mr. Waldorf Astor, sin američkog miljardara istoga imena. Od darova, koje je primila nevjesta, najveći je interes pobudio dar staroga Astora: neobično sjajna tijara, koja sadrži dijamantan Nancy. Ovaj se dijamantan broji među dvanaest najpoznatijih dijamantata na svijetu. Najprije je bio svojina indijskih Rajah, ali je već početkom srednjega vijeka došao u Evropu. U boju kod Nancy Karlo Smjeli nosio ga je na kacigu. Kad je jedan prost vojnik našao Karlovu lještinu, nije poznao vrijednost dragulja i prodao ga je za krunu ili dvije jednomu svećeniku. Od tada je dijamantan mijenjao vlasnike, bio je svojina svjetskih i crkvenih vladalaca, dok ne dospje u ruke Astora, a sada njegove nevjesti.

НОВЕ КЊИГЕ.

Мала Библиотека. Уредник Р. Кисић. (Ср. 1. бр. „Cpba“) Уз свеске „Мале Библиотеке“ приложене су дописне карте са ликовима: Ота Хаузера, њемачког књижевника и Ивана Цанкара, словенског књижевника.

Претплата „Мале Библиотеке“, „Мала Библиотека“ излази у свескама са четири до шест штампаних табака. Излази сваких 15 дана једна свеска. Радоши.

који не могу изаћи у једној, излазе у двије или више свезака. — Уз сваку свеску „Мале Библиотеке“ излази њен „Пријеглед“, као прилог. Претплатници „Мале Библиотеке“ добијају бесплатно бројеве „Пријегледа“, илустроване до-писне карте, које се уз сваки број прилажу, а на свршетку године корице за „Пријеглед“, са садржајем, и „Календар Мале Библиотеке“. Претплатна је цијена на годину: за претплатнике у Херцеговини, Босни и Аустро-Угарској 6 круна, а за претплатнике у Краљевини Србији и осталим земљама 8 динара (франака). Ван претплате, а без прилога, продају се поједине свеске: св. 1—18. 24 хл. (30 п. д.) св. 19. и даље 30 хл. (40 п. д.) Претплату прима Администрација, све поште, као и по-вјереници „Мале Библиотеке“, који до-бијају на сваких пет претплатника (са уплаћеном претплатом) један примјерак бесплатно. Књижарницама се уступа 20%. Корице „Мале Библиотеке“ са садржајем за сваку књигу од пет свезака, израђене од енглеског платна, са натписом, стају 50 хл. (65 п. д.). Повез се рачуна 40 хл. (55 п. д.). — Све што се тиче „Мале Библиотеке“ треба слати на адресу: „Мале Библиотеке“ Mostar (Hercégovine).

Маједонија и Маједонци. Књига Ивана Иванића (Ср. 1. бр. „Срђа“). Садржина јој је ова: Предговор. — Из Солуна у Серез; У Серезу; О вароши Серезу; Душанов град Серез; Душанов град Серез;

Округ серески; Задужбина цара Душана код Сереза; На струмском (Гахинском) језеру; Пут у Драму; Варош Драма; У Кавалу, Ксаути и Делеагач на Марици; Из Драме у Дојран (Полин); У Полину (Дојрану, Довиру;) У вароши Кукуш; Кукушка околина и Карадак нахија; Струмица; Струмска област; Град Солун; Из Солуна у Демир-Капију; У доњем делу Солунског вилајета У Пели, Јенице-Вардару (Пазару) и о-колини; Воден и околина; Меглен и Острово; Лерин, Костур, Свештиста, Кожани и Србија. Извод из статистике становништва у Маједонији и Старој Србији. Извод из статистике српских школа у Турској. У овој књизи има 43 лијепих слика.

Приче о животињама од Н. Рубак и на. Превео Мих. М. Стевановић учитељ. (Ср. 1. бр. „Срђа“). Књига има ове главне одјељке:

I. Како се животиње бране од глади и зимске хладноће, од летње суше и жеге.

II. Како се животиње труде, да себи хране набаве.

III. О разним пословима животиња: о ратовима и освајајима.

IV. Како животиње граде себи станове, и како се брину о своме по-томуству.

V. Како животиње путују.

Ови главни одјељци садрже у себи око 85 прича, од којих свака за себе чини цјелину.

Ostale knjige u narednom broju.

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелоданио А. ВУЧЕТИЋ.

6.—8.

6. Ова је исправа од 1466. Издао је Влатко, херцег св. Саве, син већ напоменутог херцега Стјепана и брат напоменутог Владислава и Стјепана, који се послије потурчи и назове паша Ахмет Херцеговић. Мауро Орбини приповиједа, да, кад Турци запремише Херцеговину 1483, Влатко побјеже у Дубровник, пак у Раб. Влатко ту умрље, а Владислав пође у Угарску носећи собом права и наслове херцеговачке. Његова је она исправа латинска коју доноси *Vjesnik k r. hrvat., slav. dalm. arhiva u I. sv. 1905.* године. Исправа је од 1514. године. По њој Владислав продава виноград на Црквеној горици некому Томку из Св. Јелене Корушке. Између потомака налазила се године 1533 удова Елена и Никола син Матије херцега св. Саве у Загребу, како се види из повеље, коју ћемо ниже навести. Херцег Стјепан, отац Владислављев, Ахметов и Влатков умрље у Новоме године 1466. Кнез Прибисавъ Вукотић донесе (Пуцић Спом. Ср. стр. 124 и ост.) његов тестаменат у Дубровник. Овај би проглашен и прочитан јавно у маломе вијећу, што је страном потврђено ријечима повеље. По њој отац бјеше поставио у похрану за Влатка у Дубровчана десет тисућа златних дуката; али цијело благо Стјепаново у похрани бјеше много више и он их прими по дубровачкој властели Шишмунду Жуневићу, Жонку Цинцоловићу, Никши Бунићу Златобрду и Бартолу Живановичу. Ову поставу бјеше учинио Стјепан својим тестаментом, а Дубровчани, кад га отворише, обавијестише Влатка о томе. Он им врати њихово писмо а даде да напише примку „дијак“ Радивој Добришевић 13 септембра 1466. У листини је споменут кнез Стјепан (Херцеговић), брат Влатков и казано, да ако би се он озвao за те дукате, да ће пред Дубровчанима одговарати војвода Влатко и његова добра. На дну листине је печен Влатков; у пољу се види грб. Величина повеље је као и она краља босанског, само што је височија за 3 мм. На печату је натпис: † П. СЕВИЛОГИЯ ХЕРЦЕГИА ВЛАТКИ.

6.

Херцег Влатко изручује Дубровчанима по Радивоју Добришевићу примку за 10,000 дуката, што је био поставио у Дубровчана кнез Стјепан отац му.

31. СЕПТЕМБРА 1466.

С двора: Di Cherzeg Vlatcho como la receunto ducati X. M. (Биљешка канцел.).

№ 1.

Блаткоу божијим милостију херцегу скотога Саве и веће дајемо на видјење бсимъ и всакомъ комъ се достон по шкому нашемъ шткоренс листъ а с нашомъ печатомъ кћерованомъ законитомъ како ми господинъ Херцег Блаткоу јдь многов почтovanога и наших дразиех и сртчанихъ приятель господина кнеза швранога и все шпение властев дубровачиехъ примисмо јдь поклада господина Херцега Стјепана ћо поставио је комане господе дубровачке по почтовањиехъ и незаборанихъ властелаја града дубровника по кнезу Шишманду Ханевићу и почетном витезу кнезу Жонку Цинцловићу и по кнезу Никшићу Ђорђију Златој брату и по кнезу Бартолу Живановићу десет тисача дукату златију примисмо ихъ је наше рuke и је наша комара кое дукате био поставио господинъ Херцегу Стјепану је кишеречење господе дубровачке своимъ тестаментомъ по таки начину примисмо их по писму господе дубровачке, када се шткори тестаменатъ господина и родитеља нашега господина Херцега Стјепана да неимао швранни кнези и властели дубровачци наши стари и нови приятеље ниедне забаве јдь насе ни споминанја за речење десет тисача дукату к томе швраномъ кнезу и властеломъ дубровачијемъ вратију имъ листъ а је имъ комане кон је шији чинили сврху тѣхи десет тисача дукату да га хране је сеke за веће кћероване јдь рuke димка скога и јдь тѣхи десет тисача дукату да се има по закону подписати је запис кнеза швранога и властев дубровачијемъ кои је насе да смошли речење десет тисача дукату златију ако ли би се ћошли споменши брат ми кнез Стјепан за тај речење дукате коими год је зврокомъ да (м) имамъ за кеа заа не ма господинъ Херцегу Клаткоу јдиговарати швраномъ господину кнезу и властеломъ и моја добра. Писан је је лѣта рождаства Христова УХХС мјесеца септембра SI (13.) дану по запоједи прѣвѣтлога и звомјитога господина ми господина Херцега Блатка јписа и печати кћерованомъ печатомъ.

Радивон Добришевић.